

Udruženje roditelja Crne Gore

"Monitoring i evaluacija reforme obrazovanja iz ugla roditelja"

Izdavač: **Udruženje roditelja Crne Gore**

Štampa: **Studio MOUSE - Podgorica**

Tiraž: **500 primjeraka**

Podržano od strane :

Foundation Open Society Institute, predstavništvo Podgorica

SADRŽAJ:

1. PREDGOVOR.....	5
2. O NAMA	6
3. UVOD	8
3.1. Ciljevi i namjena projekta "Monitoring i evaluacija reforme obrazovanja iz ugla roditelja"	9
3.2. Oblasti istraživanja.....	9
3.3. Tehnike prikupljanja podataka - metodologija istraživanja	10
3.4. Uzorak.....	11
4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA PO OBLASTIMA	11
4.1. Nastava.....	12
4.2. Atmosfera u školi	17
4.3. Infrastruktura (opremljenost škole i kadrovska infrastruktura)	22
4.4. Vannastavne aktivnosti.....	27
4.5. Saradnja sa roditeljima i lokalnom zajednicom	29
5. MIŠLJENJA NASTAVNIKA/NASTAVNICA, DIREKTORA I PREDSTAVNIKA PROSVJETNO-PEDAGOŠKIH SLUŽBI O NASTALOJ PROMJENI U OBRAZOVANJU.....	32
6. ZAKLJUČCI I PREPORUKE	35
7. ZAKLJUČCI I PREPORUKE (ENGLESKA VERZIJA)	37
8. PRILOZI	40
8.1. Škole obuhvaćene istraživanjem i broj ispitanika	40
8.2. Upitnik	41
8.3. Plan rada fokus-grupe	44
8.4. Plan rada posmatrača.....	45

1. Predgovor

Vizija Udruženja roditelja Crne Gore je da "svako dijete ima pravo na kvalitetno obrazovanje i zdrav psihofizički razvoj". Stoga naša organizacija, pored napora da riješava sve one probleme sa kojima se svakodnevno suočavaju djeca, svi koji imaju djecu ili se njima bave, u fokusu svojih interesovanja i aktivnosti ima mjesto i ulogu roditelja u školi.

Samo nastajanje Udruženja roditelja kao mrežne organizacije savjeta roditelja u osnovnim i srednjim školama i predškolskim ustanovama u Crnoj Gori, prije nepunih 5 godina, posljedica je jačanja roditeljske ideje da zajedničkim radom i naporima mogu doprinijeti razvoju i poboljšanju kvaliteta obrazovanja, i da svojim povezivanjem mogu postati značajan partner u efektivnom rješavanju problema i prije svega, sprovođenju reforme obrazovanja, kao i drugim pitanjima od javnog značaja. Najbolji indikator toga da je naša organizacija prepoznata kao artikulisani glas roditelja - odraslih kojih se reforma najviše tiče - je činjenica da smo prisutni i da se za nas zna u svim crnogorskim školama. Saradnju ostvarujemo kroz popularizaciju roditeljskog aktivizma i izgradnju kapaciteta savjeta roditelja u školama na radionicama i tribinama za roditelje, izradu projekata i prikupljanje sredstava za potrebe škole, pokretanje raznovrsnih akcija, animiranje lokalnih zajednica da saraduju sa školama i sl.

Udruženje roditelja Crne Gore želi i ovim značajnim istraživačkim projektom, podržanim od strane Fondacije Institut za otvoreno društvo - predstavništvo Podgorica (FOSI) nastaviti realizaciju svojih ciljeva. Svjesni da su reforme u svim segmentima društva a posebno u obrazovanju neminovan kvalitativni napredak, nastaviceemo da podržavamo škole kroz promociju partnerstva roditelja i škole, štitimo prava i interes djece, spremni na najšire akcije javnog zastupanja poput onih po pitanju u prevenciji narkomanije, zaštite životne okoline, seksualnog zlostavljanja i unapređenja rodne ravnopravnosti .

Udruženje roditelja Crne Gore se zahvaljuje svim saradnicima i konsultantima na projektu, prije svega Fondaciji Institut za otvoreno društvo - predstavništvo Podgorica na donaciji, stručnoj i ljudskoj podršci, Ministarstvu prosvjete i nauke i Zavodu za školstvo na pomoći i pruženim informacijama, svim školama koje su obuhvaćene istraživanjem na saradnji i toplom prijemu i svim roditeljima koji su suštinski pomogli realizaciju ovog projekta.

Udruženje roditelja Crne Gore

2. O nama

URCG je registrovano kao nevladina, neprofitna organizacija 24. maja 2002.g. Formiranje Udruženja je prestavljalo krunu trogodišnjeg PSP projekta (Partnerstvo roditelja i škole), koji je CRS (Catholic Relief Services) implementirao od granta USAID. Formiranje Udruženja roditelja Crne Gore je bila jednoglasna odluka 28 savjeta roditelja, koji su time htjeli da stvore zvaničnu, kišobran organizaciju koja će zagovarati ideju roditeljskog učešća u obrazovanju i društvu uopšte. Sada je formiranje savjeta roditelja u školama zakonska obaveza. Savjet roditelja je savjetodavni organ koji ima uvid u godišnji plan škole, kao i u izvještaj direktora o radu škole, razmatra izvjesne probleme u radu škole, primjedbe roditelja po pitanju rada i proslijedi ih školskom odboru na razmatranje.

U svom dosadašnjem radu, Udruženje roditelja Crne Gore svoju viziju pokušava ostvariti kroz niz aktivnosti koje su usmjerene kako na ostvarenje ciljeva postavljenih strateškim dokumentima Udruženja, tako i na izgradnju sopstvenih kapaciteta.

- Udruženje roditelja Crne Gore je organizovalo učešće roditelja na javnim raspravama, koje su se održavale u brojnim opštinama širom Crne Gore, na temu predložene *Knjige promjena za reformu obrazovanja*.
- Udruženje je takođe posređovalo između Ministarstva prosvjete i nauke i nastavnika u cilju razriješenja štrajka nastavnika koji je trajao od decembra 2001. do novembra 2002. g.
- Realizovan je projekt informatičkog opismenjavanja roditelja, nastavnog i administrativnog osoblja u 15 škola u Crnoj Gori,
- Uz podršku američke humanitarne organizacije CRS realizovane su sljedeće aktivnosti:
 - ✓ Kampanja protiv seksualnog zlostavljanja djece, započeta u junu 2004.godine "Pričaj o tome", nastavljena je i naredne, 2005.g.
 - ✓ Udruženje roditelja Crne Gore je, u okviru finansiranja mini - projekata za savjete roditelja, preko kancelarije CRS-a u Crnoj Gori, kroz 5 krugova podrzalo 56 projekata,
 - ✓ Udruženje roditelja Crne Gore ima svoj trenerski tim koji je formiran prije tri godine i koji je prošao obuku iz više oblasti, od nenasilne komunikacije i rješavanja konflikta mirnim putem, preko pisanja prijedloga projekta i prikupljanja sredstava za potrebe organizacije, javnog zastupanja i upravljanja organizacijom, monitoringa i evaluacije, radionice kao metoda rada i trenerskih vještina pa do reforme obrazovanja u Crnoj Gori i uloge roditelja u njoj. Tako smo postali trening i resursni centar, koji je u protekloj školskoj godini održao preko 60 radionica za savjete roditelja širom Crne Gore na sljedeće teme: strateško planiranje, dječja prava, prikupljanje novčanih sredstava za potrebe škole, pisanje projektnog prijedloga, planiranje lokalne akcije i nenasilna komunikacija.

Dio ovih aktivnosti je podržala i kanadska razvojna organizacija CIDA, kao i sljedeće događaje od kojih izdvajamo:

- ✓ Prvi RODITELJSKI DAN u Crnoj Gori, 21.septembar 2005.g., proslavljen i naredne, 2006.g., s tendencijom da postane tradicionalan,
- ✓ Seminar za roditelje i predstavnike psiholosko-pedagoških službi u podgoričkim osnovnim i srednjim školama na temu prevencije narkomanije i štampanje brošure "Šta svaki roditelj treba da zna",
- ✓ Seminar za članove savjeta roditelja podgoričkih škola koji participiraju u školskim odborima na temu "Mjesto i uloga roditelja u reformisanoj školi"
- Pomogli smo projekat izrade Informatora o devetogodišnjoj školi koji su finansirali FOSI i Zavod za školstvo,
- Napori Udruženja roditelja crne Gore na polju javnog zastupanja su rezultirali sa preko 600 prikupljenih potpisa za kampanju očuvanja rijeke Tare,
- Aktivno smo bili uključeni u izradu nacionalnog plana akcije za mlade, koordinirajući dvjema radnim grupama - za obrazovanje i porodicu,
- Finansirani od USA - Konzulata u Podgorici, održali smo radionice u 21 gradu u Crnoj Gori za predstavnike roditelja u školskim odborima i organizovanje tribina u svim opštinama u Crnoj Gori (21) i u većim lokalnim mjesnim centrima (4) na slijedeće teme: nova devetogodišnja osnovna škola, planovi Udruženja roditelja Crne Gore i ciljevi, nova uloga lokalne samouprave u obrazovnom sistemu (koja po zakonu može biti osnivač obrazovnih institucija na svojoj teritoriji, pod uslovima zakonom određenim i prema mogućnostima datim lokalnim zajednicama da planiraju dio nastavnog plana u skladu sa sopstvenim potrebama), rad Udruženja i njegova uloga u reformi obrazovanja
- Nasi članovi su istovremeno i članovi radnih grupa na mnogim projektima (inkluzivno obrazovanje, samoevaluacija škola, strategija održivog razvoja, projekat UNICEF-a "Škola bez nasilja" i dr.)
- Od strane Vlade RCG djelimično je podržan projekat "Mjesto i uloga roditelja u reformisanoj školi", koji će se sprovoditi kroz set radionica i tribina po gradovima o reformi školstva sa osvrtom na koncept izbornih predmeta u osnovnim školama i reformisanoj gimnaziji, a na kojima će predavači biti članovi našeg trenerskog tima i predstavnici Zavoda za školstvo.

3. Uvod

Svjesno važnosti prirodnog partnerstva roditelja i škole, Udruženje roditelja Crne Gore je u maju ove godine osmislilo projekat „Monitoring i evaluacija reforme obrazovanja iz ugla roditelja“.

Reformski zakoni „idu na ruku“ roditeljima, pružajući legalan, zakonski okvir za njihov rad u školama. Zakonska obaveza svake škole je da formira savjet roditelja, sastavljen od po jednog predstavnika iz svakog odjeljenja. Savjet roditelja delegira svoja 2 člana u školski, odnosno upravni odbor škole, tako da, pored savjetodavne, roditelji u reformisanoj školi imaju i upravljačku ulogu, sa veoma ozbiljnim ingerencijama i nadležnostima.

Reformom obrazovanja koja je utemeljena promjenom zakonske regulative i donošenjem novih obrazovnih programa za sve nivoe obrazovanja (za osnovnu školu, gimnaziju i srednje stručnu školu), počelo se sa primjenom školske 2004/05.g. u 10% osnovnih škola i u srednjim stručnim školama u Crnoj Gori. Danas su u reformi 74 osnovne škole, a u reformski proces su se od 2006/07. školske godine uključile i gimnazije. Implementacija novog kurikuluma podrazumijeva poboljšanje formalno-tehničkih uslova rada u školama, ali i suštinskih promjena koje se tiču sadržaja, obima i načina usvajanja znanja i njegovog vrednovanja u školama.

Novim reformskim rješenjima postavljeni su ciljevi koji pretpostavljaju :

- Obezbjedjenje svestranog razvoja pojedinca,
- Uvažavanje njegovih individualnih, socijalnih, nacionalnih i kulturnih potreba, kao i nacionalne i vjerske pripadnosti,
- Uvažavanje različitosti i posebnosti u smislu uvažavanja potreba, želja i mogućnosti za izbor i svestrano obrazovanje na svim nivoima,
- Razvijanje svijesti o nacionalnoj pripadnosti, kulturi, istoriji i tradiciji, kao i uključivanje u proces evropskih integracija.

Ako se podje od ovih, „globalnih“ ciljeva reforme obrazovanja, nije teško definisati principe na kojima će se bazirati promjene. To su:

- Decentralizacija, a samim tim i demokratizacija obrazovnog procesa,
- Jednaka prava za sve,
- Izbor u skladu sa individualnim mogućnostima,
- Uvodjenje evropskih standarda,
- Primjena sistema kvaliteta,
- Razvoj ljudskih resursa,
- Permanentno-informalno obrazovanje,
- Fleksibilnost sistema,
- Prohodnost (vertikalna i horizontalna povezanost sistema)
- Uskladjenost programa sa nivoom obrazovanja,
- Interkulturnalizacija,
- Postupnost u uvodjenju promjena

3.1. Ciljevi i namjena projekta "Monitoring i evaluacija reforme obrazovanja iz ugla roditelja"

Ostvarljivost globalnih ciljeva, kao i poštovanje principa na kojima će se temeljiti promjene moguće je pratiti iz različitih uglova i pozicija, pa i sa pozicije roditelja, koji su i najzainteresovaniji za sam proces.

Polazeći od velikog iskustva koje je Udruženje roditelja steklo kroz dosadašnji rad, velikog broja direktnih kontakata sa najširom "roditeljskom bazom" se moglo zaključiti da postoje različita tumačenja pojedinih reformskih zahvata i reforme u cjelini, i različite ocjene i impresije o nastalim promjenama.

Iz tih razloga smo ušli u proces nadgledanja rezultata reformskog procesa.tj. pristupili monitoringu najvažnijih segmenata obrazovnog procesa koji se sastoji u poređenju između tradicionalnog i reformskog obrazovnog procesa. Takodje, izvršili smo evaluaciju, tj. procjenu realizacije ciljeva na osnovu podataka koje smo prikupili.

Drugim riječima, Udruženje roditelja Crne Gore je prikupilo i obradilo stavove i mišljenja roditelja kroz utvrđivanje stepena roditeljskog zadovoljstva novinama u obrazovanju. Ovo će pomoći kreatorima reforme da buduće reformske korake prilagode dječijim potrebama koje su prepoznali njihovi roditelji. Istraživanjem su obuhvaćeni roditelji djece iz I obrazovnog ciklusa (I, II i III razred).

Iz svega navedenog se da zaključiti da je cilj našeg projekta objektivno utvrđivanje kvaliteta obrazovnog procesa, sagledavanja njegovih dobitih i loših strana istraživanjem i pribavljanjem mišljenja, zapažanja, ocjena i stavova roditelja o nastaloj promjeni u obrazovnom procesu.

Želja nam je da rezultati ovog istraživanja posluže, kako školama (upravama, učiteljima/ učiteljicama, stručnim službama), roditeljima, predstvincima lokalne samouprave koji participiraju u organima škole, tako i kreatorima obrazovnog procesa na nivou Ministarstva prosvjete i nauke i stručnih institucija da, shodno zaključcima i preporukama iz ovog istraživanja, nastave da rade na transformaciji i demokratizaciji obrazovnog procesa. Ovo je još jedan naš prilog realizaciji istih.

3.2. Oblasti istraživanja

Cjelokupan projekt "Monitoring i evaluacija reforme obrazovanja iz ugla roditelja" je zamišljen kao participativan proces, što znači da smo u istraživanje željeli uključiti što veći broj saradnika kako iz obrazovnih institucija (školskih pedagoga i psihologa, predstavnike uprava škola, učitelja i učiteljica, direktore i pomoćnike direktora, predstavnike Zavoda za školstvo i dr.), tako i iz nevladinog sektora (predstavnici Udruženja za pomoć djeci -Nikšić, Saveza "Naša inicijativa" za pomoć djeci sa posebnim potrebama).

Na participativnom seminaru za utvrđivanje metodologije rada utvrđene su oblasti istraživanja, škole u kojima će se sprovoditi istraživanje, tehnike (metode) prikupljanja podataka, raspored tehnika i saradnika po školama, dinamiku prikupljanja podataka Polazeći od strukture "roditeljske" populacije, njene socijalne, obrazovne i profesionalne raznolikosti, identifikovali smo oblasti i podoblasti koje na kvalitetan način možemo sagledati i ocijeniti. To su:

- 1) Nastava
 - gradivo
 - slobodno vrijeme,
 - pomoć pri učenju i dodatni časovi
 - privatni časovi,
 - udžbenici,
 - opisno ocjenjivanje
- 2) Infrastruktura (opremljenost škole i kadrovska infrastruktura)
 - školski prostor,
 - invertar,
 - prilagodjenost školskog prostora djeci sa smetnjama u razvoju,
 - kadrovska opremljenost
- 3) Atmosfera u školi
 - odnosi medju djecom
 - odnos nastavnik-učenik
 - Da li postoji verbalno ili fizičko nasilje nad djecom?
 - Koliko je škola bezbjedno mjesto za boravak djece?
- 4) Vannastavne aktivnosti
 - izleti
 - škola u prirodi
 - slobodne aktivnosti
 - produženi boravak i njegova osmišljenost
- 5) Saradnja sa roditeljima i lok. zajednicom
 - oblici saradnje škole sa roditeljima
 - direktni kontakti sa učiteljem/učiteljicom
 - rad savjeta roditelja i školskog odbora,
 - uključenost roditelja u sprovodenje vannasatavnih sadržaja
 - saradnja sa lok. zajednicom i postojanje zajedničkih projekata

3.3.Tehnike prikupljanja podataka - metodologija istraživanja

Za potrebe ovog istraživanja podaci su se prikupljali korišćenjem sljedećih metoda (tehnika):

- upitnika
- fokus - grupe
- posmatrača

Prikupljanje podataka putem upitnika (anketa) vršeno je u 30 škola. To su bile uglavnom B škole (koje su "ušle" u reformu 2005/06. školske godine), odnosno škole u kojima se nastava po reformisanom modelu odvija već dvije godine. Upitnik je sadržao pitanja po svim definisanim oblastima istraživanja.

Metoda istraživanja putem fokus-grupe realizovana je u 8 škola. Podrazumijevala je rad sa grupom od 20-30 roditelja u A-školama (škole koje već 3 godine izvode nastavu po reformi-

sanom modelu škole i koje su u reformi od 2004/05. školske godine). Okupljanje roditelja su organizovali povjerenici/lokalni koordinatori Udruženja roditelja Crne Gore, u dogovoru sa upravama škola i njihovim učiteljima/učiteljicama. Za rad su se koristile školske prostorije, a facilitatori i zapisničari su bili treneri i kotreneri trenerskog tima Udruženja roditelja .

Rad sa fokus grupom se odvijao po unaprijed pripremljenoj metodologiji shodno zaključcima i preporukama sa participativnog seminara. Roditelji su po grupama radili na po jednoj od predloženih oblasti (nastava, opremljenost škole, atmosfera u školi, vannastavne aktivnosti i saradnja škole sa roditeljima i lokalnom zajednicom), ispisivali pozitivna i negativna zapažanja, a zatim ih prezentovali ostalima. Zatim su, metodom „zvučni zid“ i ostali bili u mogućnosti da dopišu svoja zapažanja na „tudje“ oblasti. Na kraju su metodom anketiranja odgovarali na „opšta“ pitanja - tvrdnje : „Moje dijete voli školu“, „Ono voli svoju učiteljicu“ i „Rado izvršava svoje školske obaveze“.

Poseban model monitoringa i evaluacije realizovali su posmatrači u 9 škola. To takodje A- škole (škole koje su „ušle“ u reformu 2004/05.). Rad roditelja posmatrača se takodje odvijao po unaprijed utvrđenom planu rada.

Roditelji - posmatrači su bili prisutni u školama nekoliko dana u kontinuitetu, razgovarali sa svim akterima obrazovnog procesa koji „nose“ reformu i u tom periodu intenzivno „živjeli“ sa školom.

Kontaktirali su sa roditeljima, prisustvovali roditeljskim sastancima, kontaktirali sa predsjednicima savjeta roditelja; pogotovo su intenzivni razgovori upriličeni sa članovima savjeta roditelja iz odjeljenja koji školu uče po novom modelu. Takodje, razgovarali su sa direktorima škola, učiteljima i učiteljicama i predstavnicima stručnih službi (školskim psiholozima i pedagozima) i imali uvid u školske knjige, zapisnike sa sjednica savjeta roditelja i školskog odbora.

3.4. Uzorak

Projekat „Monitoring i evaluacija reforme obrazovanja iz ugla roditelja“ se sprovodio u 47 škola pomoću 3 pomenute tehnike.

Upitnik-anketu je popunilo 1857 roditelja.

Fokus-grupama je ukupno prisustvovalo preko 300 roditelja.

Roditelji-posmatrači su razgovarali sa 9 direktora škola, 15 učitelja/učiteljica, 35 predstavnika savjeta roditelja u školama, 12 pedagoga i psihologa i sa preko 150 roditelja.

U istraživanju je učestvovalo oko 2300 ispitanika.

4. Rezultati istraživanja po oblastima

Rezultati istraživanja su analizirani po oblastima istraživanja i objedinjavaju sva zapažanja prikupljena planiranim tehnikama (upitnikom, metodom fokus-grupe i metodom posmatrača).

Veoma je interesantno da su rezultati istraživanja metodom fokus-grupe i roditelja-posmatrača bili dijelom drugačiji od onih prikupljenih metodom upitnika. Razloge možemo pronaći u slobodi da se u direktnom kontaktu sa facilitatorom ili posmatračem roditelji „otvore“, kao i

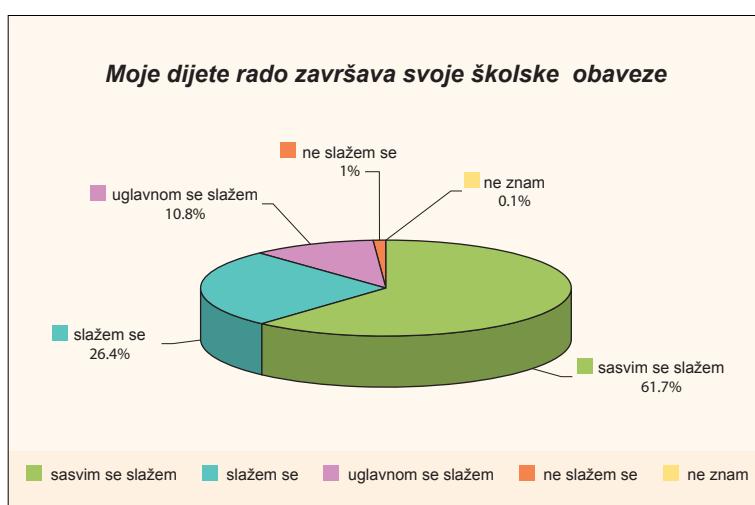
da anketa, zbog izvjesne "ukalupljenosti" ne pruža dovoljno slobode da se iznijansi stav i iskaže mišljenje.

4.1. Nastava

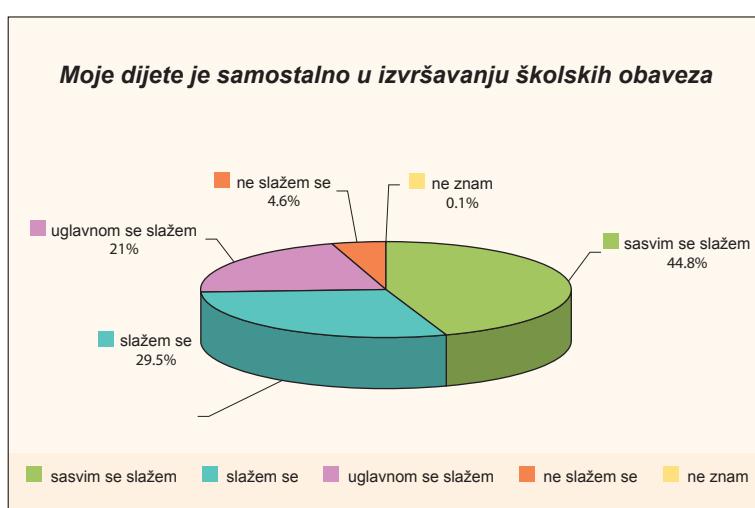
U oblasti nastave prikupljeni su podaci vezani za novine u obrazovnom procesu koje se tiču smanjenja obima gradiva, izostavljanja sadržaja za koje se procijenilo da su nepotrebni, glomazno obradjeni, nepodesni i neprilagodjeni uzrastu, kao i sadržaji koji dijete ne moze da poveže sa praksom, odnosno stvarnim životom. Takodje, željni smo saznati da li dijete ima dovoljno vremena za igru i koliko su zahtjevni domaći zadaci, da li mu treba pomoći prilikom učenja, da li je i u ovom uzrastu potrebno uzimati dodatne časove, šta roditelji misle o opisnom ocjenjivanju o kojem u pojedinim slučajevima vladaju suprostavljena mišljenja kako roditelja, tako i učitelja/ca.

Posebno mjesto u istraživanju je dato pitanjima udžbenika, lektire, školskog pribora, a sa tim u vezi i materijalnim izdacima i pitanjima ."Da li nova škola atakuje na kućni budžet?".

Metodom upitnika, roditelji su ovako vidjeli pojedine segmente nastave:

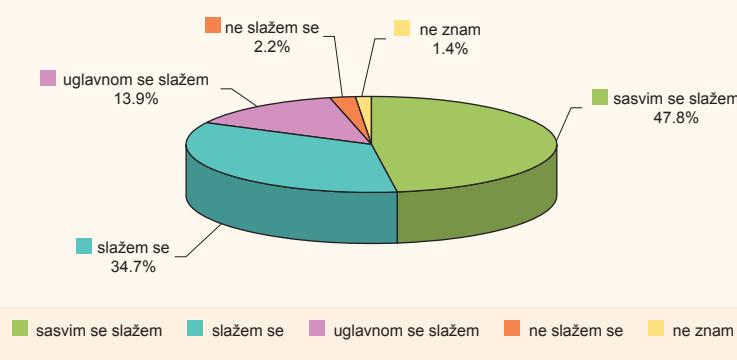
U visokom procentu ("sasvim se slažem" 61,70 % i "slažem se" 26,4 %) su se roditelji saglasili da djeca rado završavaju svoje obaveze.

Samostalnost djece u izvršavanju školskih obaveza (spremanje knjiga, odlazak u školu, prenošenje informacija iz škole) je iskazana u visokom procentu (44.8% roditelja se sasvim slaže, 29.50 % se slaže). Ipak, 21% roditelja se "uglavnom slaže", a 5% se ne slaže sa ovom tvrdnjom.

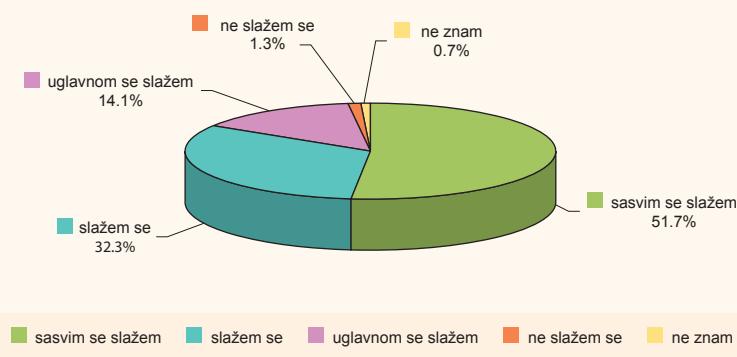
Razlog za ovako raznolike odgovore možemo naći u tvrdnjama nekih roditelja da djeca nijesu "dovoljno zrela" za polazak u školu.

Ono što nauči u školi može jasno povezati sa svakodnevnim životom

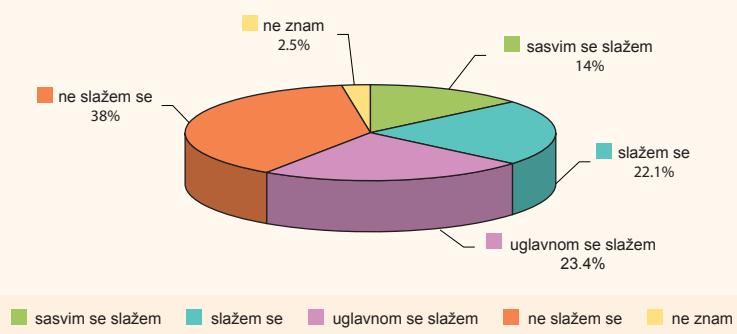
Očigledno, gradivo predviđeno novim planovima i programima je djeci veoma blisko. Po odgovorima koje smo dobili, svega 2% roditelja smatra da se iz gradiva nijesu izbacili nerazumljivi sadržaji.

Moje dijete uspješno savladava nastavno gradivo

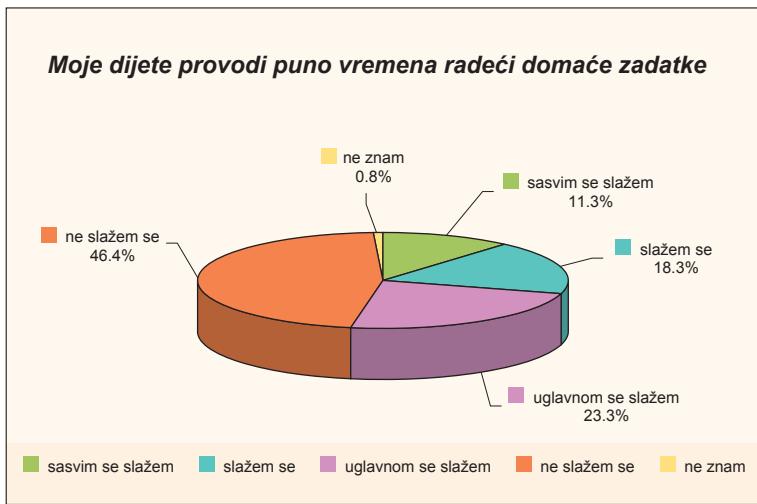
Anketirani roditelji takođe smatraju da djeca uspješno savladavaju gradivo (51.7% odgovora "sasvim se slažem" i 32.3% odgovora "slažem se"). 14.1% roditelja se "uglavnom slaže", a 1% se "ne slaže" sa ovom tvrdnjom.

Mom djetetu je potrebna dodatna pomoć pri učenju

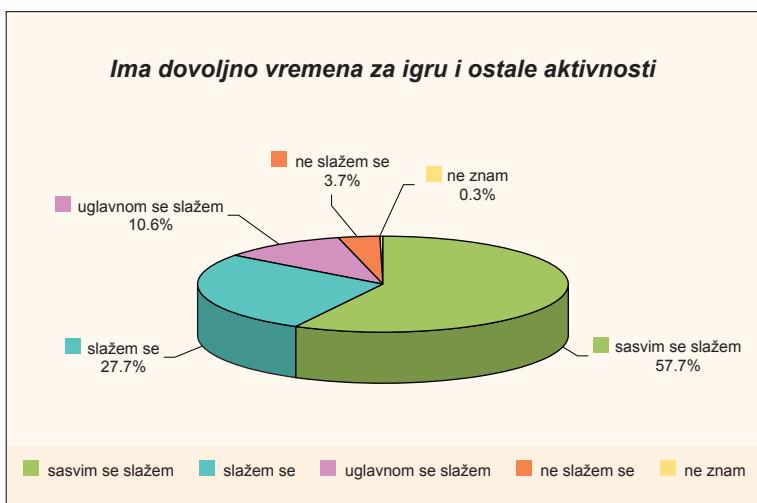

Ipak, u značajnom procentu roditelji kažu da je djeci potrebna dodatna pomoć pri učenju, odnosno da se roditelji ili ostali ukućani moraju angažovati kako bi dijete uspješno izvršavalo svoje školske obaveze. Tako se 14% roditelja "sasvim slaže", a 22,1% se "slaže" da je djetetu neophodna ova vrsta pomoći. 23,4% "uglavnom" smatra da im treba pomoći pri učenju, a 38% da im pomoći nije potrebna.

Iako nijesmo u anketi (drugim metodama je i to tretirano) postavili pitanja plaćanja dodatnih časova smatrajući da oni nijesu potrebni u ovom uzrastu, nadamo se da roditelji koji su odgovorili afirmativno na ovo pitanje nijesu prinudjeni da plaćaju dodatne časove.

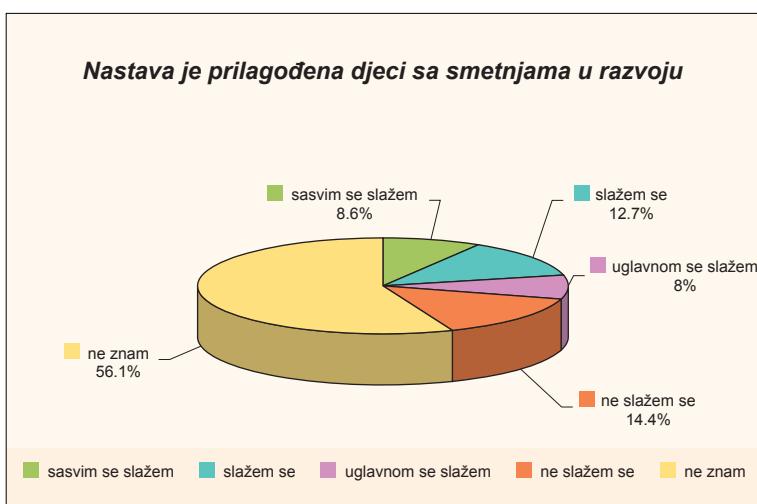

roditelja: da pročitaju zadatak, pomognu u uočavanju nekog problema ili pravila po kome treba raditi određeni zadatak, provjeri urađenog i sl., što znači da roditelji i dalje, s pravom, moraju biti uključeni.

Mišljenja roditelja su podijeljena po pitanju vremena koje dijete provodi u izradi domaćih zadataka. 11,3% roditelja se "sasvim slaže", a 18,3% se "slaže" sa ovom tvrdnjom. Znajući da refoprnisani model nastave podrazumijeva manje rada kod kuće, kao i ostavljanje knjiga u školi (što nije slučaj u mnogim školama), naizgled iznenadjuje postotak odgovora koji idu u prilog zauzetosti djece kod kuće. Međutim, djeci je i dalje potrebna dodatna pomoć

Ipak, očigledno je da im preostaje dosta vremena za igru i ostale aktivnosti. Tako je 57,7% roditelja odgovorilo na ovu tvrdnju sa "sasvim se slažem", 27,7% sa "slažem se", a 10,6% sa "uglavnom se slažem". Svega 4% roditelja smatra da djeca nemaju dovoljno vremena za igru i druge aktivnosti.

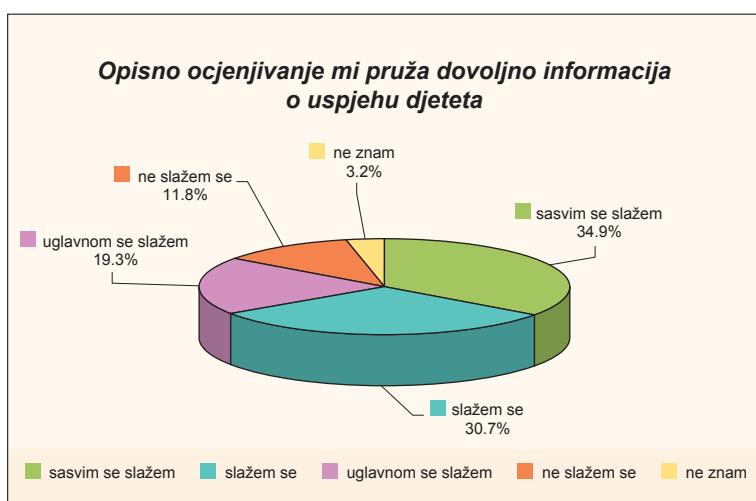
roditeljima), "lutanje" i traženje od strane učitelja/ce najefikasnijeg načina usvajanja gradiva, do toga da su pojedini roditelji odustali od slanja djeteta u redovnu školu koju su odabrali za svoje dijete.

Iznenadjuje podatak da 56,10% roditelja ne zna da li je nastava prilagodjena djeci sa smetnjama u razvoju. Ukoliko posmatramo odgovore i komentare roditelja koji imaju djecu sa smetnjama u razvoju, oni nam govore da ti roditelji nijesu zadovoljni sveukupnim uslovima koje škola pruža. Pritužbe su vezane za nemanje individualnog obrazovnog plana (plana koji je urađen za svako dijete ponaosob, i koji je plod rada tima stručnjaka u saradnji sa

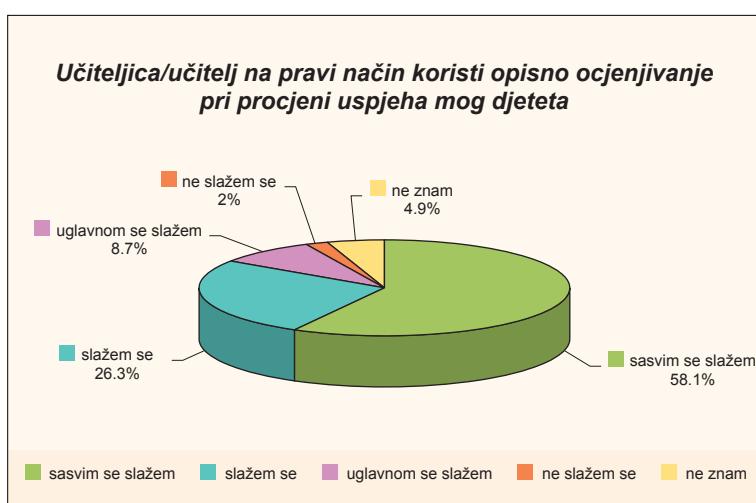
Tako 14% roditelja smatra da nastava nije prilagodjena djeci sa smetnjama u razvoju.

U komentarima navode da su odjeljenja ionako brojna, da se učitelj/ca ne može u dovoljnoj mjeri posvetiti djetetu sa smetnjama u razvoju, i da je, nažalost česta pojava da se, po kategoriziranju jedne majke :"Druga djeca brinu o tom djetetu, pišu i crtaju umjestio njega, stavljuju mu se na raspolaganje iz solidarnosti i drugarstva, zapostavljajući svoje zadatke."

Naredne dvije tvrdnje se odnose na opisno ocjenjivanje.

Kad se govori o novom, opisnom načinu ocjenjivanja u I ciklusu, roditelji u velikom broju kažu da im opisno ocjenjivanje pruža dovoljno informacija o uspjehu djeteta (34,90% se "sasvim slaže", a 30,70% se "slaže"). Očigledno je većini roditelja opisna ocjena jasna. 19,30% roditelja se "uglavnom slaže", a procenat nezadovoljnih je 11,80%.

Takodje, u još većem procentu (58,1% se "sasvim slaže" i 26,30% se "slaže") smatraju, da učitelji/ce na pravi način "upotrebljavaju" opisnu ocjenu kao instrument kojim mogu

"izmjeriti" napredovanje djeteta. Ostaje konstatacija koja je data u velikom broju upitnika kao komentar ili sugestija da opisna ocjena nedovoljno stimuliše i motiviše učenika .

Uporedjujući ovaj način ocjenjivanja sa tradicionalnim, ističu da je "poseban doživljaj kad dijete donese peticu, kojom se hvalio njegov stariji brat ili sestra!".

Metoda fokus grupe i metoda roditelja-posmatrača su pokazale u nekim oblastima identične rezultate kao i upitnik, dok se po nekim pitanjima, iz razloga koje smo ranije naveli, impresije donekle razlikuju. Roditelji na fokus grupama smatraju da su djeca prilično rasterećena gradivom u I razredu i relativno ga lako usvajaju. Smatraju da se kroz igru i kolektivni rad postiže da su djeca slobodnija i kreativnija. Roditelji - posmatrači su zapazili da roditelji smatraju da djeca imaju dovoljno mogućnosti da se samostalno iskažu, da učitelji i učiteljice "forsiraju" kod djece prirodnji intelekt i logičko zaključivanje, imaju manje domaćih zadataka, ostaje im dovoljno vremena za igru.

Ipak, nerijetko roditelji iskazuju bojazan da djeca u II i III razredu budu suočena sa obimnijim i zahtjevnijim gradivom, i da se tada moraju uključiti roditelji ili neko drugi ko bi im morao pomoći oko savladavanja istog. U II i III razredu je puno pismenih provjera znanja, pogotovo iz matematike, puno pitanja na koja odgovore moraju tražiti roditelji (na pr: " Saznaj nešto o Duklji!" i sl.).

Mnogi smatraju da se ne vodi dovoljno računa o rukopisu, o pravilnom pisanju slova i brojeva, kao i da su djeca zbumjena istovremenim učenjem tablica i množenja i dijeljenja.

Takodje, smatraju da se vrlo često odstupa od rasporeda časova, da djeca ostaju u učionicama da se igraju, crtaju, na uštrb časova fizičkog vaspitanja.

Evidentirali smo veliki broj primjedbi na neodržavanje časova dopunske i dodatne nastave, koji su predviđena planom devetogodišnje škole.

U I razredu djeca imaju puno slobodnog vremena. U II i III razredu, zbog povećanog obima gradiva, djeci nedostaje vremena za igru i druge aktivnosti. Roditelji kažu da se obim gradiva i način rada u II i III razredu " ne razlikuje mnogo od tradicionalnog modela".

Dodatna pomoć djeci u I razredu nije potrebna. Mnogi roditelji čak smatraju da ih prevelika "ležernost" u I razredu čini nespokojnjima, jer znaju da djeca u II razred ulaze sa malo znanja a puno obaveza, bez radnih navika i prilično nedisciplinovani po pitanju odgovornosti prema školskim obavezama. U nekim školama, zbog veoma zahtjevnih nastavnika engleskog jezika, roditelji su prinudjeni potražiti pomoć i plaćati dodatne časove.

Roditelji su jednoglasni po pitanju skupoće udžbenika. Takođe, smatraju da mnogi udžbenici, a pogotovo lektira nedostaju, pa se moraju fotokopirati. Ne mogu se ni naslijediti od starijeg djeteta jer su najčešće štampani u obliku radne sveske, što znatno povećava troškove koje porodica izdvaja za kupovinu knjiga. Zbog nepostojanja uslova u školama da se knjige ostavljaju, djeca ih moraju nositi kući, i one budu preteške. Roditelji ističu da ima previše udžbenika iz maternjeg jezika, da udžbenik Prirode i društva "oskudije u informacijama" a veoma su zadovoljni udžbenikom iz matematike. Takodje, smatraju da je lektira (posebno III razred) neprilagodjena njihovom uzrastu.

Roditelji koji su učestvovali u radu fokus-grupa u navedenih 8 škola su skoro jedinstveni u stavu da je opisno ocjenjivanje donijelo niz nepoznanica i da njime generalno nijesu zadovoljni.

Identičan utisak su stekli roditelji-posmatrači. Razlozi su približno istovjetni: opisna ocjena ne stimuliše i ne motiviše dijete, ne podstiče ih već se djeca opuste i školu "shvataju kao igru". Opisna ocjena ne pruža roditeljima dovoljno informacija o uspjehu djeteta, a često je karakterišu "nerazumljivom". Nastavnici se ne pridržavaju uvijek ovog načina ocjenjivanja ili opisnu ocjenu koriste na pogrešan način. U jednoj školi se iz engleskog jezika u I razredu koristi numerička ocjena (djeca su dobila 19 jedinica!), a u slučaju jedne učiteljice, djeci se daje više znakova (5, 4, 3,... cvjetića), koji u krajnjem predstavljaju numeričku ocjenu..

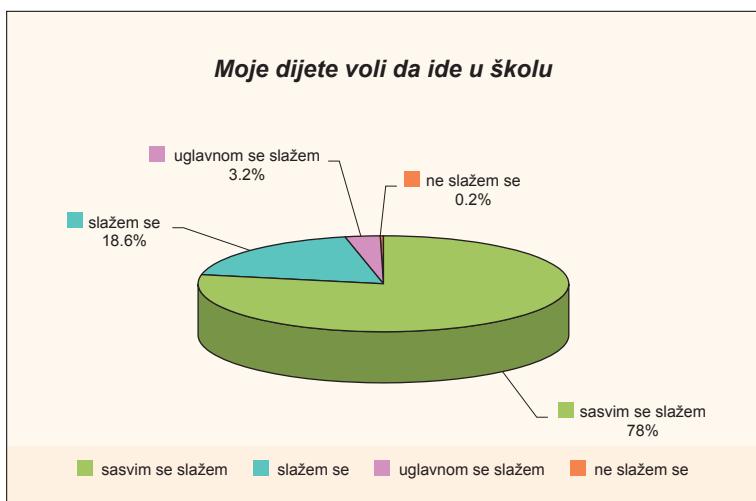
Nastava - zaključci:

- **djeca lako usvajaju gradivo u I razredu**
- **gradivo je prilagođeno njihovom uzrastu**
- **kroz igru i kolektivni rad djeca postaju slobodnija i kreativnija**
- **djeci nije potrebna dodatna pomoć pri učenju u I razredu**
- **u II i III razredu ih očekuje više obaveza, teže gradivo više domaćih zadataka i potrebna im je pomoć**
- **udžbenici su skupi, često ih nema i ne mogu se "naslijedjivati"**
- **nastava nije u dovoljnoj mjeri prilagođena djeci sa smetnjama u razvoju**
- **opisno ocjenjivanje nedovoljno motiviše djecu**
- **opisnu ocjenu pojedini roditelji smatraju nerazumljivom**

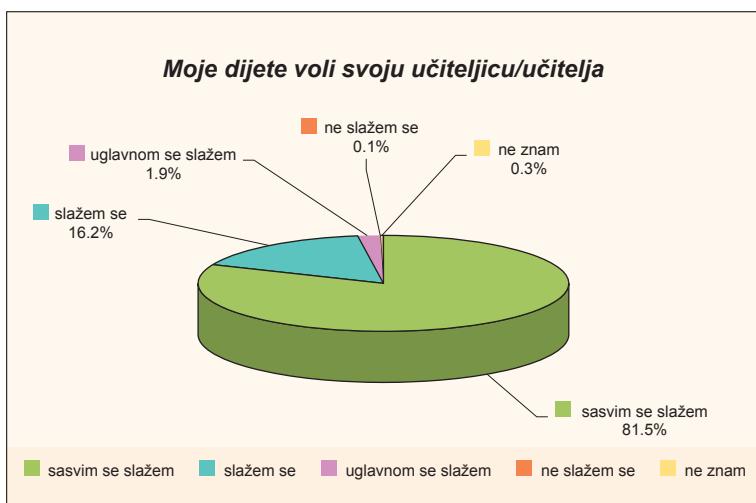
4.2. Atmosfera u školi

Po pitanju atmosfere koja vlada u odjeljenjima koja su bila obuhvaćena ovim istraživanjem, mišljenja su skoro identična. Djeca rado idu u školu i vole svoju učiteljicu.

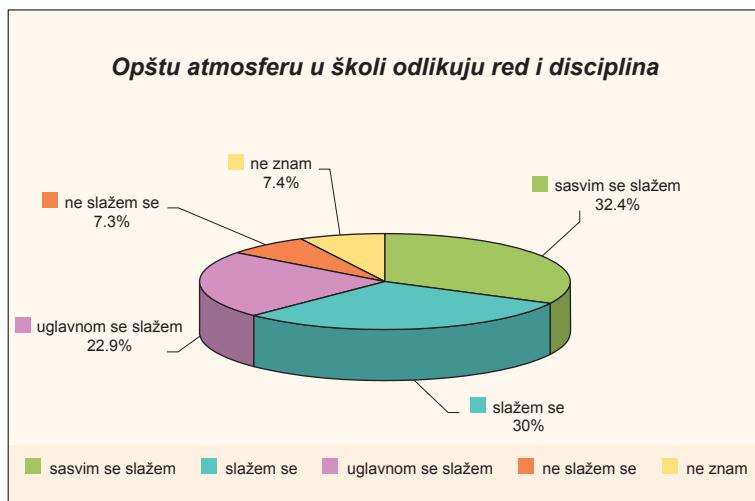
Vesela su, otvorena, komunikativna. Na osnovu komentara jedne majke može se steći slika o djeci koja uče po novim reformisanim nastavnim programima; ona kaže: "Lako ih možete prepoznati kad izlaze iz škole, nasmijani su i bezbrižni", a druga kaže: "Ne raduju se vikendu kao druga djeca!".

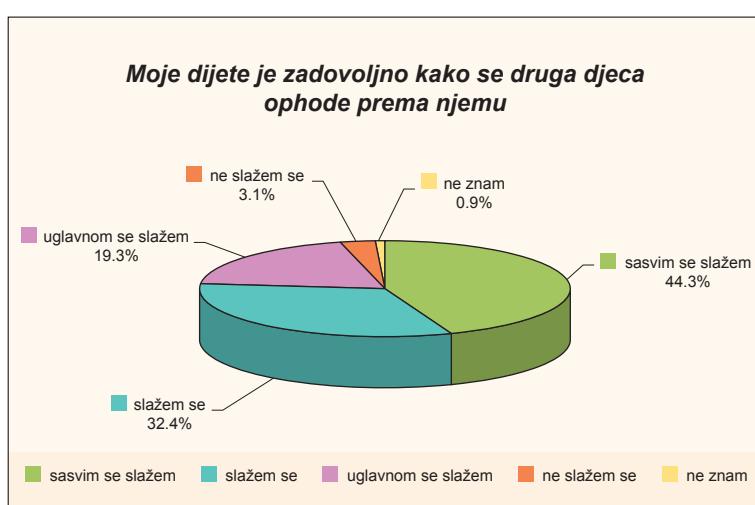
78% roditelja sa sigurnošću tvrde da njihovo dijete voli školu, a 18,6% se "slaže". nezadovoljnih je samo 0,20%.

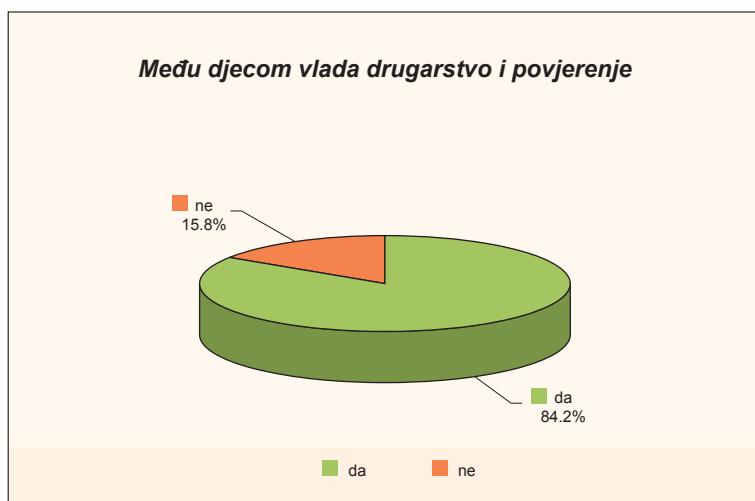
Djeca vole svoje učitelje/učiteljice u ogromnom procentu (81,5 % se "sasvim slaže", a 16,2% se "slaže", 3,2% se "uglavnom slaže" sa ovom tvrdnjom).

a i školska dvorišta smatraju nedovoljno bezbjednim.

problematičnih situacija. Ističu da sporadično ima dosta buke, a medju djecom agresivnosti i svadje.

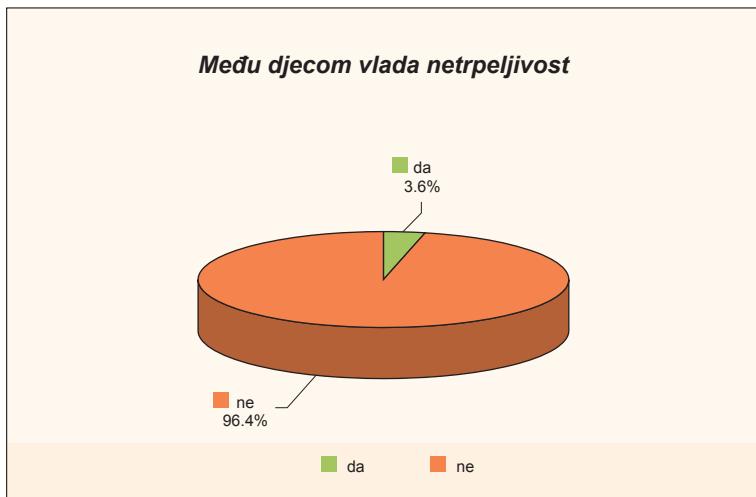

Opšta atmosfera u školi je često kritikovana. Iako se škole mogu pohvaliti redom i disciplinom u velikoj mjeri, u komentarima i sugestijama roditelji ističu da bi djeca trebalo da budu "vaspitanija i disciplinovanja". Stariji razredi prednjače u nedisciplini, njihovo ponašanje često ugrožava mlađu djecu pa preporučuju da se njihove učionice po mogućnosti i fizički odvoje. Smatrali su da dežurni nastavnici moraju sa više pažnje pratiti šta se dešava po hodnicima,

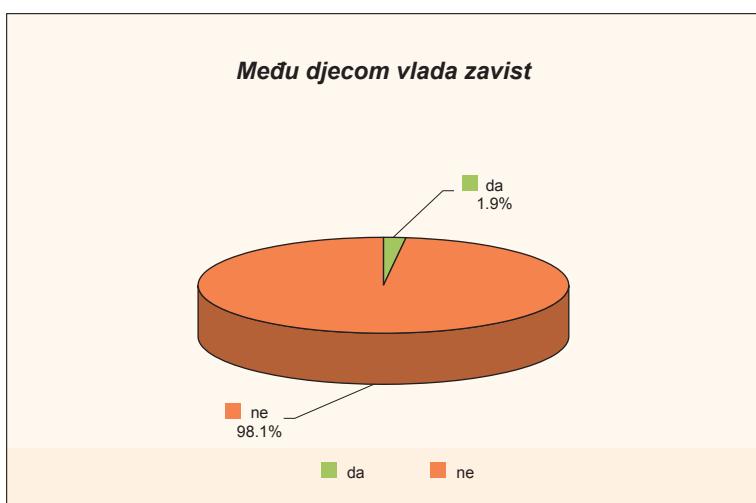
Odnosi medju djecom u školi pokazuju sličnu disperziju odgovora. Roditelji naglašavaju da je atmosfera u učionici izuzetno dobra (44,30% se "sasvim slaže", 32,40% se "slaže"). Ipak, primjedbe odnose medju djecom imaju 19,30% roditelja, a 3% je roditelja koji su nezadovoljni kako se druga djeca ophode prema njihovom djetetu.

U komentarima naglašavaju da na nivou škole često ima

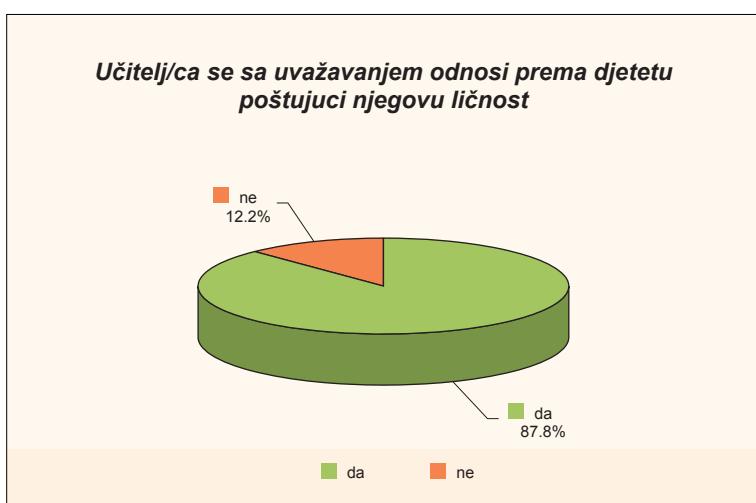
Medju djecom u učionici vlada drugarstvo i povjerenje (84,20% se "sasvim slaže" i 15,70% se "slaže"), i zanemarljiv je procenat onih koji tako ne misle

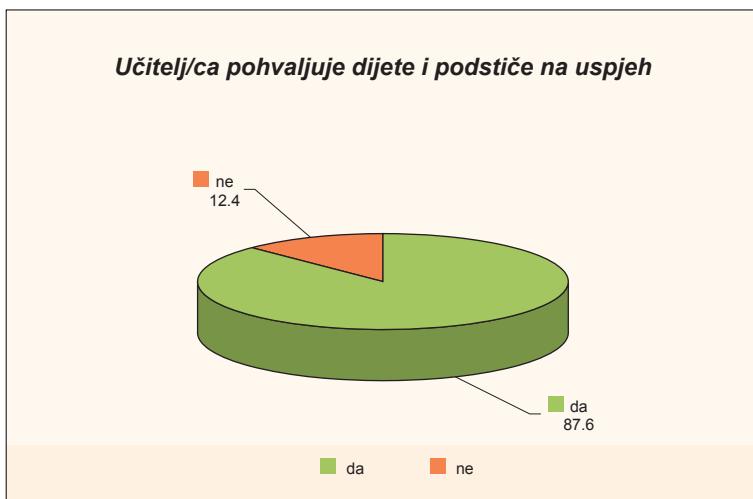
Roditelji u malom broju ističu socijalne razlike (2 roditelja), mogućnosti jednih, a nemogućnost drugih da naprave odredjene donacije školama što njihovu djecu stavlja u neravnopravan položaj.

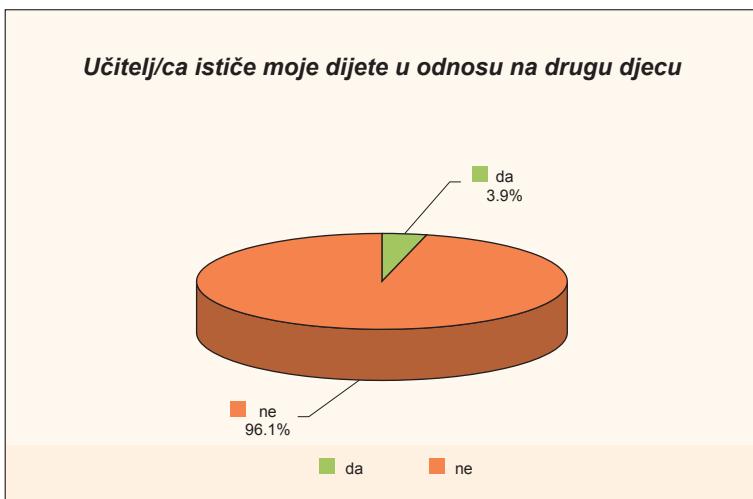
Tako, zavist je, medju djecom po mišljenju roditelja prisutna u procentu od 1,90%, dok čak 98,10% roditelja smatra da medju djecom nema zavisti.

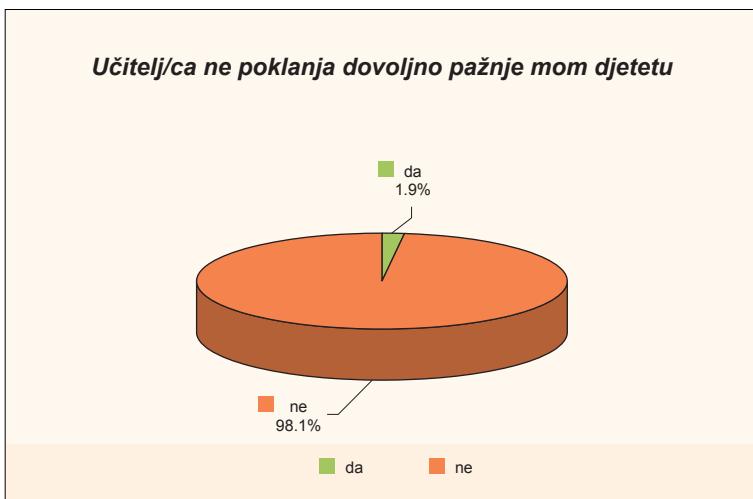
Odnos učitelja/učiteljice prema djetetu je zasnovan na poštovanju njegove ličnosti. takav stav ima 87,80% roditelja.

Roditelji su, u skoro identičnom procentu (87,60%) naglasili da učitelj/učiteljica pohvaljuje dijete i podstiče ga na uspjeh.

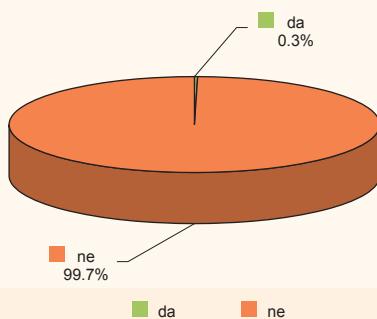

96,10% roditelja kaže da učitelji/učiteljice ne diskriminišu djecu, već očigledno sva djeca imaju isti tretman u učionici.

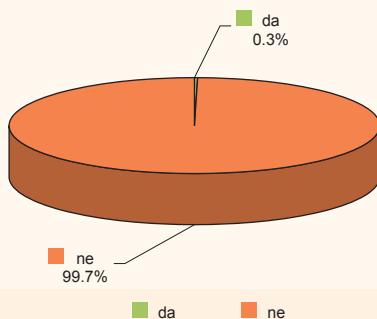
98,10% roditelja smatra da učitelj/učiteljica poklanja dovoljno pažnje svakom djetetu.

Učitelj/ca ponekad dijete naziva pogrdnim imenima

Sa skoro stoprocentnom sigurnošću možemo reći da je novi koncept škole "protjerao" verbalno i fizičko nasilje učitelja/ učiteljica nad djecom u školama. Svega 0,30% roditelja kaže da su se zadržali izvjesni oblici verbalnog i fizičkog nasilja.

Učitelj/ca ponekad dijete fizički kažnjava

Interesantno je napomenuti da roditelji u par komentara odravaju, pa čak i zahtijevaju od učitelja/ce da budu malo strožiji, i da im od toga "ništa neće biti"!

Na fokus grupama, roditelji ističu da postoji nasilje medju odraslijom djecom u mnogim školama. Najčešće je to nasilje jačih nad slabijim, dječaka nad djevojčicama ili često djeca iz starijih razreda maltretiraju mlađu djecu. Ističu da bi se dežurni nastavnici i uprava škole trebalo više angažovati po pitanju sprečavanja tuča, bacanja petardi i sporadičnog donošenja hladnog (a u jednoj školi i vatrenog) oružja.

Roditelji ističu pojavu nediscipline djece, posebno u I razredu, objašnjavajući to "ležernim" stavom djece prema školskim obavezama, brojnošću djece u odjeljenjima i nedostatkom "kućnog" vaspitanja.

Nastavnici se prema djeci, po ocjeni roditelja, odnose na human način, pun ljubavi i predanosti. Smatraju da je atmosfera u učionici prijatna, kao i da dijete može u svakom momentu da se obrati nastavnici, da iznese svoje mišljenje, potrebe i zahtjeve kao i nedoumice oko gradiva.

Fizičkog nasilja u školama koje su obuhvaćene ovim istraživanjem nema. Sporadično se pojavljuju oblici verbalnog nasilja (nazivanje pogrdnim imenima), ali u veoma zanemarljivom procentu.

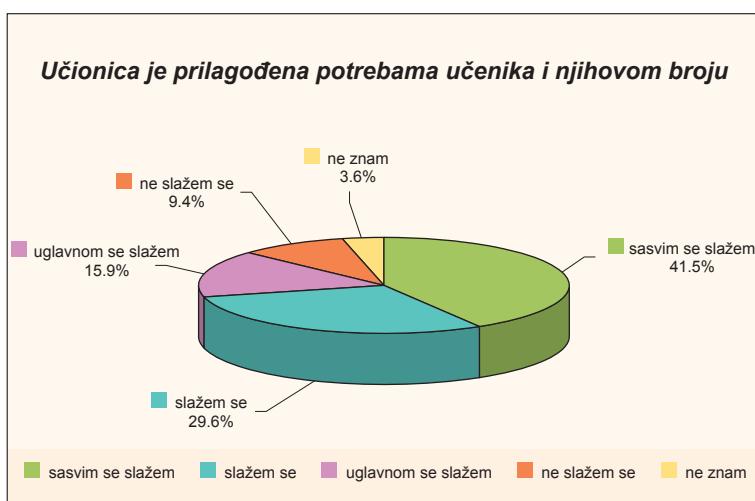
Komentari roditelja romske populacije se ne razlikuju od ostalih izuzev jednog, kada je učiteljica, želeći da kazni jednog učenika, zaprijetila da će ga premjestiti u zadnju klupu, da sjedi sa romskim djetetom.

Atmosfera- zaključci:

- **Prijatna atmosfera u odjeljenjima, timski rad, otvorena i vesela djeca,**
- **Nedovoljno reda i discipline na nivou cijele škole, posebno u starijim razredima,**
- **Prisutno je nasilje medju djecom na nivou škole,**
- **Dežurni nastavnici se moraju pojačano angažovati u obezbjedjenju reda i discipline**
- **Odnos učitelj/ica - dijete sa puno ljubavi i predanosti,**
- **Nema fizičkog nasilja učitelja/učiteljica nad djecom, a verbalno nasilje svedeno na zanemarljiv procenat**

4.3. Infrastruktura (opremljenost škole i kadrovska infrastruktura)

Na osnovu prikupljenih podataka metodom upitnika, roditelji su u velikom procentu o zadovoljni opremljenošću škole. Učionice su većinom uredne i svijetle, opremljene potrebnim školskim namještajem i opremom. U komentarima, roditelji kažu da su mnoge tehničke uredjaje (klima uredjaje, DVD i TV aparate) sami donirali.

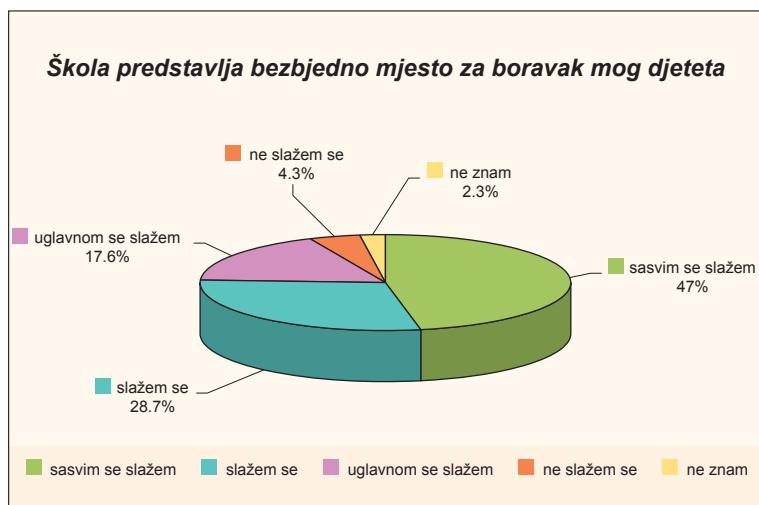

Grafik pokazuje roditeljsko zadovoljstvo opremljenošću učionice. (41,50% se "sasvim slaže", 29,60 % se "slaže"). Česte su primjedbe na broj učenika, i mnogi smatraju da brojna odjeljenja nepovoljno utiču na kvalitet nastave. Vjerovatno je iz tih i sličnih razloga postotak roditelja koji imaju odredjene zamjerke 15,90%, a postotak nezadovoljnih je 9,40%.

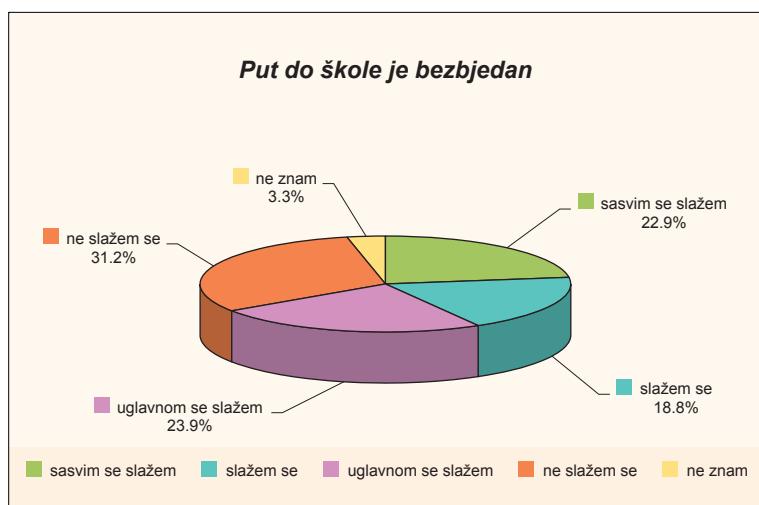
Takodje, roditelji smatraju da škole moraju biti opremljenije nastavnim materijalom, posebno didaktičkim i informatičkim.

Preko 50 roditelja je dopisalo na upitniku primjedbu o lošim higijenskim uslovima u školama, naročito kada su u pitanju toaleti i često improvizovane djačke kuhinje .

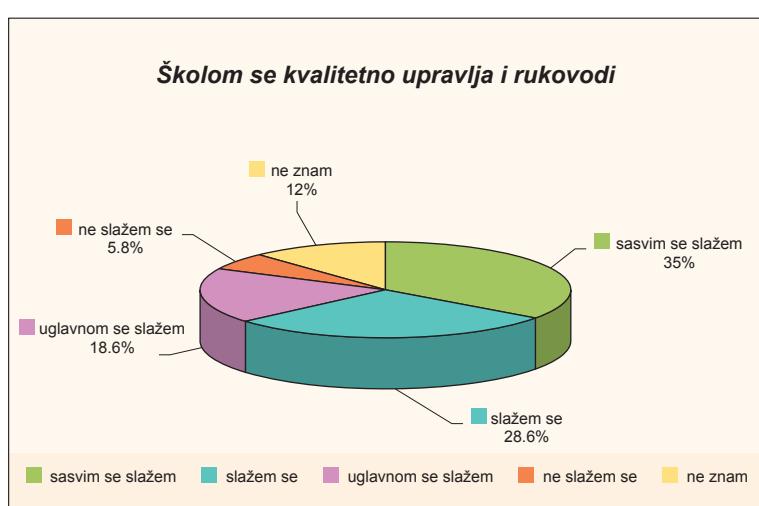
Ukoliko je upitnik popunio roditelj koji ima dijete sa smetnjama u razvoju (to je naglasilo 5 roditelja), onda je u komentarima istakao da školska infrastruktura nije prilagodjena njegovom djetu. Primjedbe se odnose na nemogućnost ulaska i kretanja kroz školu zbog arhitektonskih barijera, da školski toaleti ni u jednom slučaju ne zadovoljavaju potrebe ove djece, kao i da se ostala školska infrastruktura nije prilagodila njihovoј djeci.

Bezbjednost školskog okruženja je na visokom nivou (47% roditelja se "sasvim slaže", a 28,70% se "slaže"). Ipak, mogu konstatovati česti komentari vezani za ono o čemu smo govorili kada je u pitanju atmosfera u školi, a to je pojava nasilja medju djecom, maltretiranja mladjih od strane starijih i sl. Zbog toga je značajan broj roditelja koji se "uglavnom slažu" (17,60%) da je škola bezbjedno mjesto za boravak njihove djece, kao i 4% onih koji je smatraju nebezbjednom.

Ako škola predstavlja bezbjedno mjesto za boravak djece, put do škole roditelji ne smatraju bezbjednim. Kao što se iz grafikona vidi, ovo pitanje je dalo disperzivne odgovore, pri čemu 31% roditelja smatra da je put do škole opasan. Ukoliko se radi o školama u manjim mjestima, roditelji se najčešće žale na neadekvatan prevoz, dotrajala prevozna sredstva i primoranost roditelja da voze ili prate djecu do i iz škole. Ukoliko su u pitanju gradske sredine, svi smo svjesni prometnih saobraćajnica, nepoštovanja saobraćajnih propisa, brze vožnje i neobezbjedjenih pješačkih prelaza.

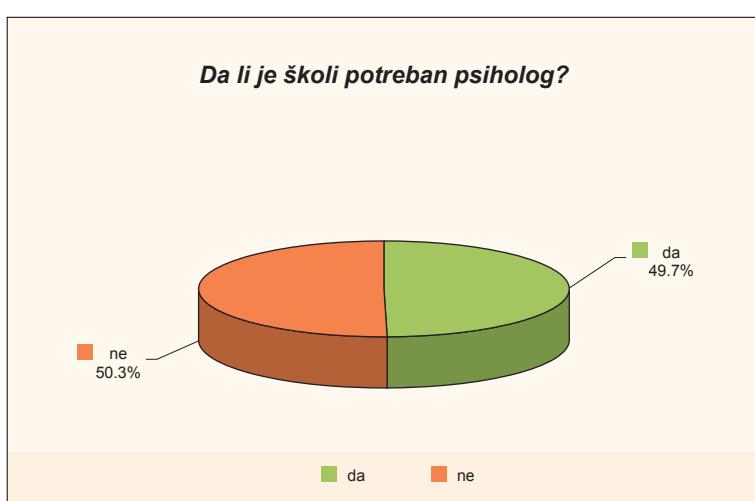
Kadrovska infrastruktura, počev od uprave škole je za većinu roditelja zadovoljavajuća. Ukoliko se radi o roditeljima prvaka, često smo dobijali odgovore da oni još uvijek ne poznaju dovoljno i taj segment obrazovanja.

Što se tiče nastavnog kadra, roditelji pokazuju neskrivene simpatije prema učiteljima/učiteljicama. Smatraju ih požrtvovanim i strpljivim. Od ukupnog broja anketiranih roditelja (1857), samo 4 roditelja su rekla da je učitelj/učiteljica nemaran ili nezainteresovan, a samo 2 roditelja kažu da djeca imaju nejednak tretman.

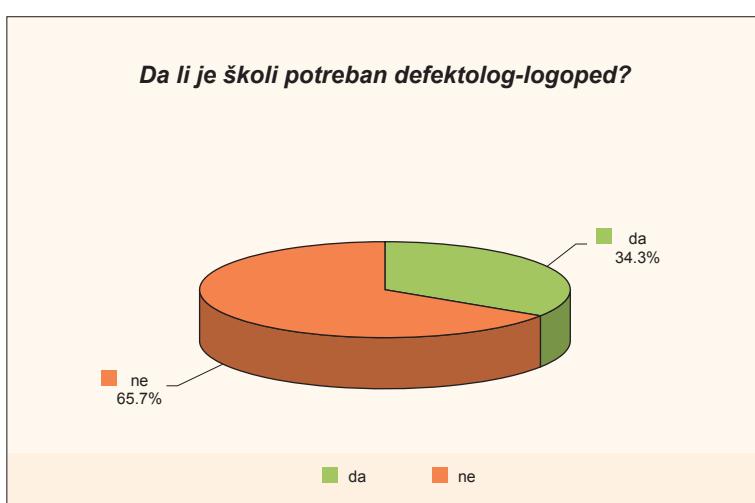
Po pitanju rada stručnih službi, ističu kvalitetnu saradnju sa školskim pedagozima i psihologozima.

Najveće primjedbe imaju na rad stomatoloških službi ukoliko one postoje u školi, ili na neophodnost njihovog postojanja u školama u kojima ih još uvijek nema.

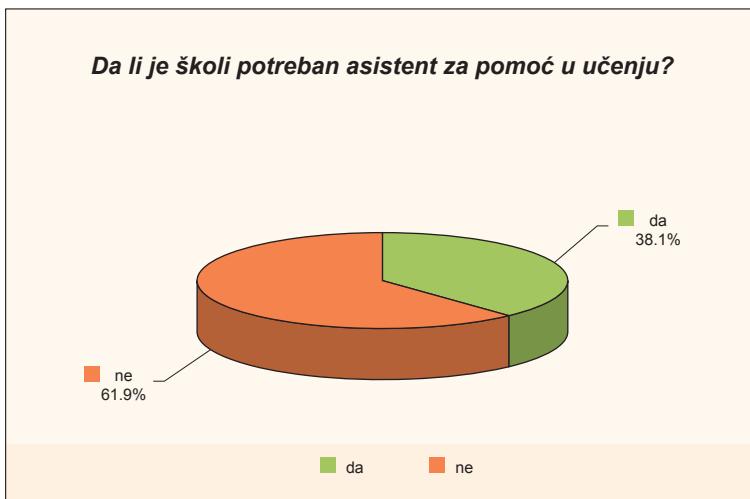
Ističu da, iako postoji, većina stomatoloških službi nema materijala za rad, često nedostaju voda ili stručni stav o nemotivisanosti kadra koji u njima radi.

49,70% roditelja smatra da je svakoj školi potreban psiholog.

34,30% roditelja smatra da je u radu sa djecom neophodan defektolog-logoped, a na fokus- grupama i u razgovoru sa posmatračem,, roditelji su istakli potrebnu da takav stručnjak postoji u svakoj školi. stekao se utisak da bi on morao postojati u svakoj školi.

U približno istom procentu (38,10%) smatraju da je djeci potrebna dodatna pomoć pri učenju.

I na fokus - grupama su mišljenja roditelja o opremljenosti škola različita. Nije presudno da li je škola gradska ili seoska, niti broj učenika. Neke škole su opremljene u potpunosti u skladu sa standardima koji je propisani reformom obrazovanja: učionice su svijetle i ukrašene dječjim crtežima, ilustracijama bajki i adekvatnim posterima i panoima. Raspored klupa omogućava grupni rad, sjedi se u krugu, učionice su moderno opremljene TV-aparatima, DVD-uredjajima, klima-uredjajima, kompjuterom i sl. Posjeduju sva potrebna nastavna sredstva.

Ipak, određeni broj škola obuhvaćenih istraživanjem nema, po mišljenju roditelja dobre uslove za rad. Djeca i dalje sjede u redovima. Neke učionice nemaju dovoljno svjetlosti jer se nalaze u podrumskim ili suterenskim prostorijama. Ponekad nedostaju čak i krede, sundjeri, i sl., nema kaseta za odlaganje knjiga ni ormarića ili vješaonika za jakne. Takodje, odjeljenja brojčano značajno premašuju optimalan broj djece koji bi omogućio komforan rad. Fiskulturne sale ili ne postoje (postojeće su najčešće neuslovne), ili se ne koriste, ili se iz komercijalnih razloga ne koriste za potrebe učenika.

Primjedbe velikog broja roditelja se odnose na neogradjena, neosvijetljena i neuredna dvorišta, čime se dovodi u pitanje bezbjednost djece. Nebezbjednim smatraju većinu puteva koja vode od kuće do škole.

Veoma mali broj roditelja koji imaju djecu sa posebnim potrebama je prisustvovao radu na fokus-grupama. Oni smatraju da se mali broj takve djece uključuje u redovan obrazovni proces, zbog predrasuda u porodici, nepoznavanja nove reformske politike koja zagovara inkluzivno obrazovanje, loših infrastrukturnih uslova za uključivanje djece sa posebnim potrebama u redovan obrazovni program. Još uvijek ne postoji koordiniran timski rad na izradi IOP-a (individualnog obrazovnog plana za svako dijete), već rad sa takvim djetetom osmišljava učiteljica. Po mišljenju ovih roditelja, one sa puno posvećenosti i ljubavi rade sa ovom djecom. Problem mnogih škola su arhitektonske barijere, neprikladne sanitарne prostorije i nedostatak nastavnih sredstava.

Takodje, primjetno je da većina roditelja ne zna dovoljno o uslovima koje škole moraju zadovoljavati da bi se sva djeca uključila u redovan obrazovni proces.

Roditelji su u najvećem broju veoma zadovoljni nastavnim kadrom u školama. Smatraju, u velikom procentu, da su učitelji i učiteljice dovoljno osposobljeni za rad sa djecom po novom modelu. ističu njihov loš materijalni položaj, koji se ne reflektuje na kvalitet nastave. U zanemarljivom procentu roditelji ističu nemotivisanost kadra, nesposoban i neobučen kadar, sklonost porocima i sklonost ka verbalnom nasilju.

Takodje, pohvalno se izražavaju o radu prosvjetno-pedagoških službi, ali su zato česte primjedbe na rad uprave škole po pitanjima organizovanja nastave, korišćenja školskih kapaciteta (izdavanje fisk. sala, organizovanje sekcija koje se moraju plaćati, neorganizovana

stomatološka služba i sl.).

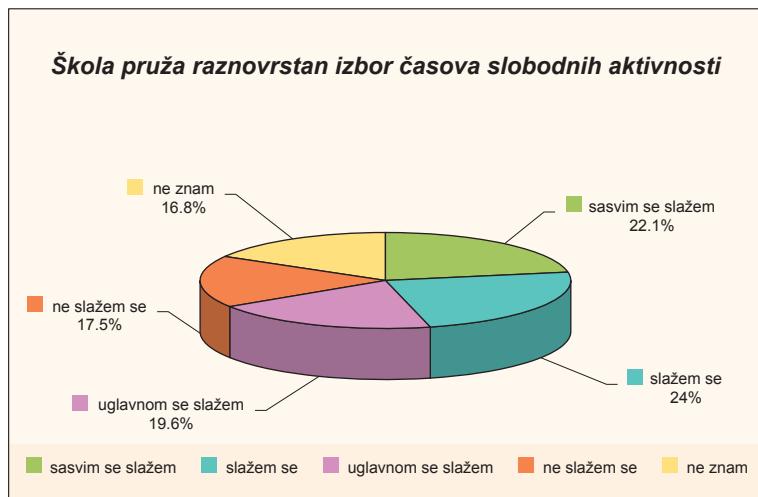
Roditelji ističu nedostatak potrebnog kadra kao sto su logoped, defektolog, psiholog u školama u kojima nije predviđen.

Infrastruktura (opremljenost škole i kadrovska infrastruktura) - zaključci:

- različita opremljenost škola (" Neke imaju sve, a neke ništa!"- stav jednog učitelja)
- nedovoljno nastavnih sredstava u većini škola
- neprilagodjenost većine škola djeci sa posebnim potrebama (prilazi školi, ulazak u školu, sanitарne prostorije)
- škole nemaju fiskulturne sale, a one koje ih imaju- nedovoljno ih koriste za časove fizičkog vaspitanja ili za sekcije
- neosvijetljena i neuredna školska dvorišta u većini škola,
- put do škole nebezbjedan,
- radan i posvećen nastavni kadar, bez obzira na loš materijalni status
- nizak nivo usluga u stomatološkim službama u školama,
- neophodni defektolozi-logopedi za rad sa djecom u školama
- poželjno postojanje psihologa u svakoj školi

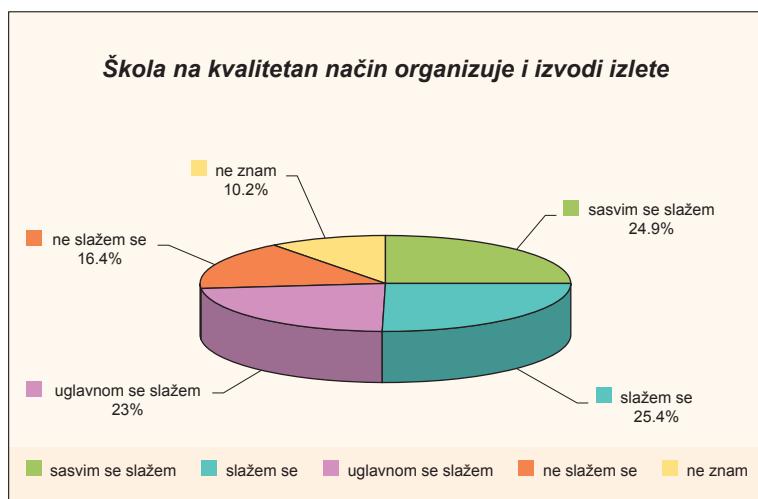
4.4. Vannastavne aktivnosti

Najčešće primjedbe roditelji imaju na izbor i organizaciju vannastavnih sadržaja. Iako taj problem češće vežemo za stariju djecu, roditelji djece mладјег uzrasta smatraju da bi škola morala više ponuditi i na kvalitetniji način organizovati slobodne aktivnosti.

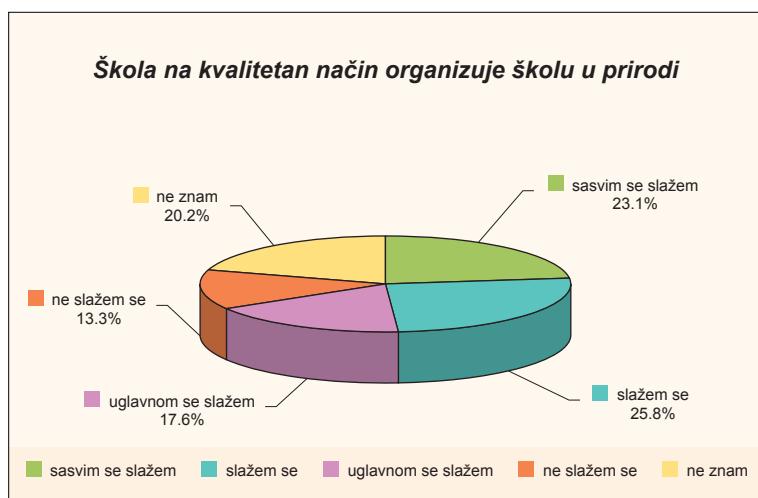

Zbog toga i odgovori na naredna pitanja pokazuju da se 19,60% roditelja "uglavnom slaže" sa izborom i organizacijom vannastavnih aktivnosti, a 17,50% roditelja je nezadovoljno, a skoro toliko ne zna da li i kako škola organizuje ove aktivnosti.

Skoro identično se odgovaralo na pitanja vezana za izvodjenje i organizaciju izleta.

24,90% roditelja je "sasvim" zadovoljno, a 25,4% "zadovoljno" brojem i načinom izvodjenja izleta. 23% je "uglavnom" zadovoljno, a 16,40% roditelja je nezadovoljno organizacijom i izvodjenjem izleta.

Organizovanje škole u prirodi roditelji visoko ocjenjuju (23,10% je "sasvim" zadovoljno, a 25,80% je zadovoljno).

17,60% roditelja ima primjedbe ali se u suštini slaže, dok 13% roditelja smatra da škola na nekvalitetan način organizuje i sprovodi školu u prirodi.

Iznenadjujuće je to da 20% roditelja nije informisano o tome kako se ona izvodi.

Metodom fokus-grupe i posmatrača smo dobili nešto iscrpnije odgovore.

Roditelji su u ogromnom procentu jednoglasni da se djeci ne nudi dovoljan broj sekcija, a i ako se ponude, one su najčešće organizovane od strane nekog ko je van škole, i najčešće su cijene takvih aktivnosti (škole košarke i fudbala, plesa i sl.) veoma visoke.

U nekim školama je dovoljno izletničkih dana predvidjenih planom i programom. Međutim, u polovini škola koje su bile obuhvaćene ovom tehnikom istraživanja, djeca se ne vode ni u obilazak vlastitog mjesta i okoline, a kamoli negdje drugo.. Takodje, i ako se organizuju, ovi izleti nemaju edukativan karakter, odnosno, djeci se nedovoljno objašnjava ono sto su u prilici da vide. Roditelji često ističu da se odabiraju neadekvatni organizatori i prevoznici djece i zamjeraju na nedovoljnoj transparentnosti prilikom odabira ponudjača, smatrajući da Savjet roditelja mora biti uključen u cjelokupan proces.

Roditelji su jednoglasni da se škola u prirodi kvalitetno organizuje (posebno su se pohvalno izrazili o izletištu na Ivanovim koritima), ali da i dalje predstavlja ogroman trošak i vrliko opterećenje za kućni budžet.

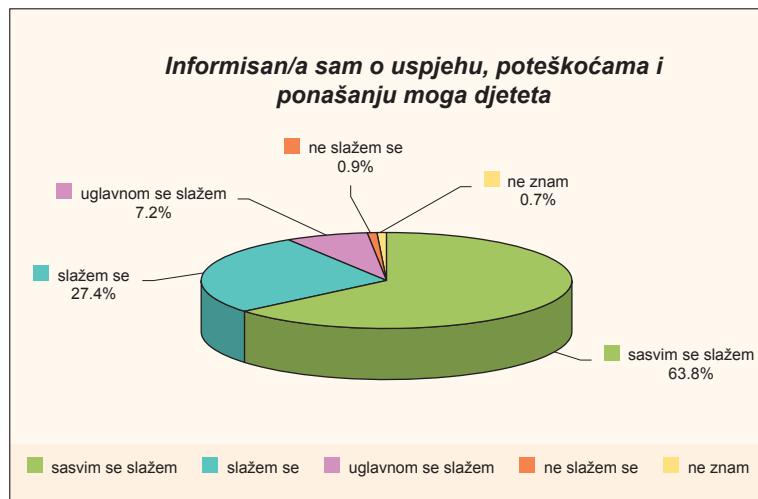
Prilikom rada sa fokus-grupama roditelja, predočeno im je da na osnovu Zakona o osnovnom obrazovanju i vaspitanju, Čl. 17. "škola, skladu sa svojim mogućnostima, organizuje produženi boravak za učenike".

Roditelji su isticali nepostojanje produženog boravka u većini škola (uz naglašavanje objektivne mogućnosti da se on organizuje), kao i njegovu neosmišljenost u školama u kojima on postoji.

Vannastavne aktivnosti - zaključci:

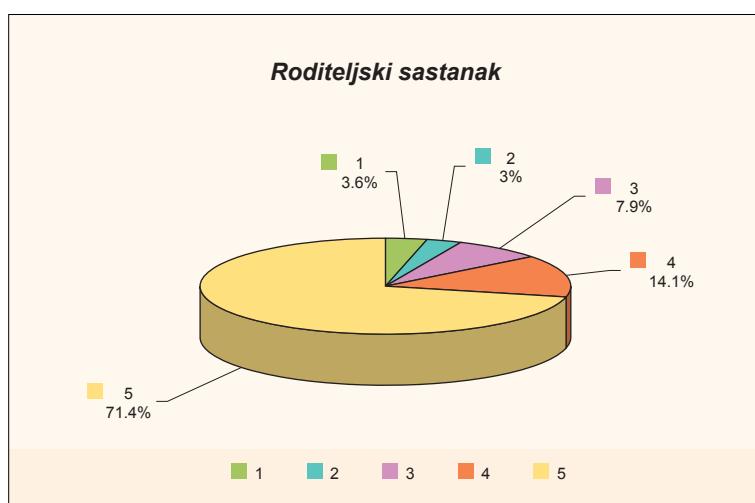
- **nedovoljno slobodnih aktivnosti u školama**
- **neadekvatan izbor sekcija- ne prate želje i potrebe djece,**
- **škola nedovoljno koristi " roditeljski potencijal" za osmišljavanje vannastavnih aktivnosti**
- **sekcije uglavnom izvodi neko " van škole" i moraju se plaćati**
- **malo je izleta za djecu ovog uzrasta**
- **dobra organizacija škole u prirodi, ali je cijena previsoka**
- **u odabiru destinacija i organizaciji izleta i škola u prirodi potrebno je da učestvuju i roditelji**
- **nepostojanje produženog boravka u mnogim školama**
- **neosmišljenost produženog boravka u školama u kojima se on organizuje**

4.5. Saradnja škole sa roditeljima i lokalnom zajednicom

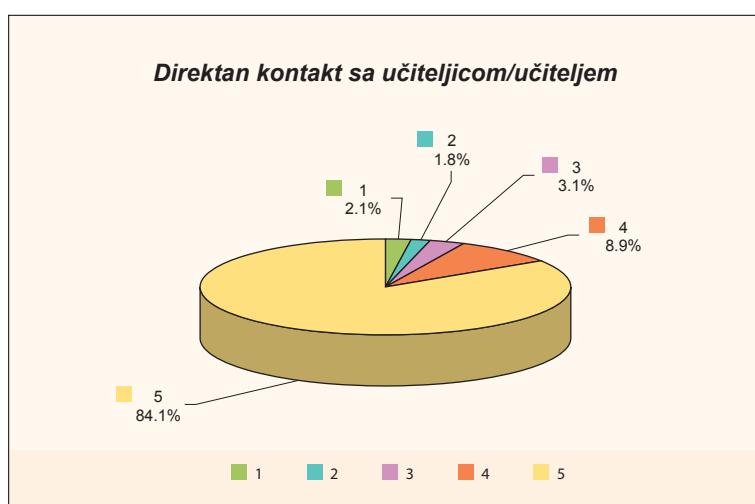

Roditelji su u velikom procentu informisani o uspjehu, poteškoćama i ponašanju djeteta (63,80% roditelja se "sasvim slaže", a 27,40% se "slaže"). 7,20% roditelja se "uglavnom slaže", a 0,90 % smatra da nije dovoljno informisan o uspjehu, poteškoćama i ponašanju svog djeteta.

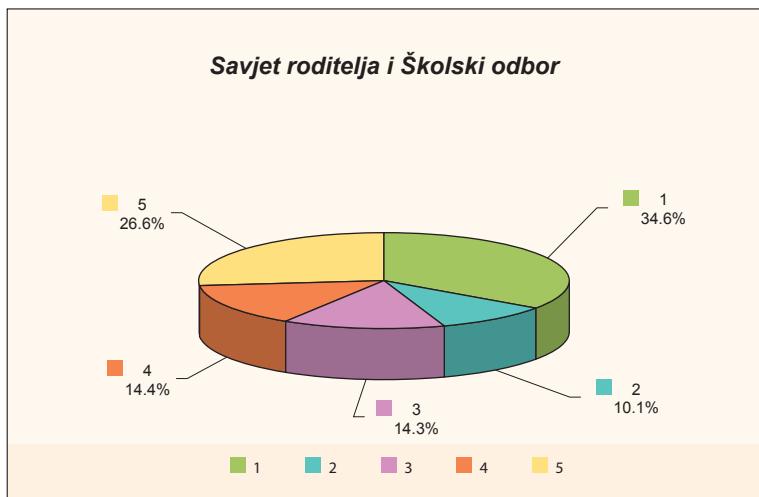
Takodje se može zaključiti da su u potpunosti zadovoljni saradnjom sa školom kroz formu roditeljskog sastanka i pojedinačnog kontakta sa učiteljem/učiteljicom. To se, po njihovom mišljenju ne može reći za savjet roditelja ili školski odbor.

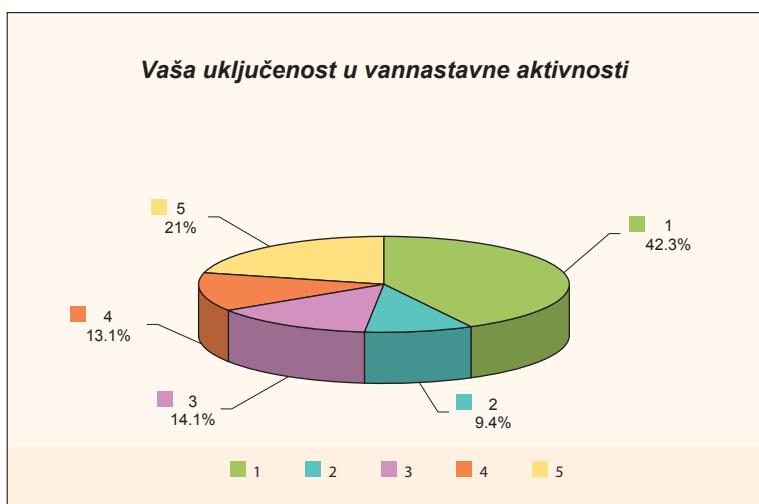
Kvalitet saradnje sa školom kroz formu roditeljskog sastanka roditelji ocjenjuju najvišom ocjenom (71,40% je ovu saradnju ocijenilo ocjenom 5, a 14% je tu formu saradnje ocijenilo ocjenom 4),

kao i formu direktnog kontakta sa učiteljem/učiteljicom (čak 84,1% roditelja je ovu saradnju ocijenilo peticom, a 9% četvorkom).

34,60% roditelja je negativnom ocjenom ocijenilo rad savjeta roditelja i školskog odbora. Komentari roditelja, kao i procenat od 28,90% anketa bez odgovora na ovaj upit ukazuje na svojevrsno nepoznavanje mogućnosti da se i kroz ove forme ostvari saradnja sa školom.

Negativnu ocjenu saradnji kroz uključenost roditelja u vannastavne sadržaje je dalo

42,30% roditelja. Iz komentara saznajemo da u velikom broju škola nije zaživjela uključenost roditelja u vannastavne aktivnosti. takođe, naišli smo na rijetke, ali dragocjene primjere dobre prakse da roditelji prisustvuju časovima, pričaju o svojim zanimanjima ili čak formiraju sekcije (pčelarska sekcija u Pljevljima, planinarska u Petrovcu ili ribarska na Rijeci Crnojevića).

U direktnom kontaktu sa roditeljima, saznajemo da oni uglavnom znaju za ove forme roditeljske participacije sa savjetodavnim, izvršnom i upravljačkom funkcijom. Iako su i sami često članovi tih tijela, ističu da se rijetko sastaju, u pojedinim slučajevima se nijesu održale ni konstitutivne sjednice. Smatraju da ta tijela služe samo da bi se "zadovoljila forma" i predstavljanju" skup imena na papiru" koja ne služe svrsi. U velikom procentu ne znaju ni ko od roditelja predstavlja njihovo odjeljenje u savjetu roditelja, (ponekad su i sami začudjeni kada saznaju da ih je neko već kandidovao za članstvo u ovim tijelima), a kamoli članove upravnog odnosno školskog odbora "iz redova roditelja". To dovodi do toga da smatraju da nijesu dovoljno informisani o radu same škole, kao i da nijesu u prilici da se izjasne po pitanju izvodjenja nastave, smjena, bezbjednosti, i sl.

Naravno, ali u manjem procentu, saradnja roditelja i škole kroz ova tijela je kvalitetna, produktivna i zaživjela je na način kako je to i predvidjeno Opštim zakonom o obrazovanju i vaspitanju.

Ostali oblici saradnje su zastupljeni sporadično. Roditelji su, za potrebe reformisane nastave pomogli ličnim prilozima kupovinu odredjenih nastavnih sredstava i tehničkih uređaja. Takođe, evidentirali smo lijepe, ali rijetke primjere učešća roditelja u sprovodenju nekih vannastavnih sadržaja.

Roditelji ne vide značajnije efekte saradnje škola sa lokalnom zajednicom, pa tako zaključuju da ona nije na zavidnom nivou. Najčešće nema zajedničkih projekata, a i predstavnici lokalne

zajednice u Školskom odboru najčešće odsustvuju, tako da je nemoguće osmisliti ili pokrenuti odredjenu akciju.

Roditelji od lokalne zajednice najčešće očekuju podršku oko izgradnje ili rekonstrukcije postojeće infrastrukturne mreže: elektro i vodo-snabdijevanje, bezbjedan put do škole, bezbjedno školsko dvorište, adekvatan prevoz sa udaljenijih mjesta i sl.

Roditelji su se, pri radu na fokus-grupi mnajčešće žalili na loš prevoz učenika, loše i nebezbjedne puteve u manjim sredinama, neobezbjedjene pješačke prelaze u neposrednoj blizini škola, često nestajanje struje i vode što onemogućava rad, kako u učionicama i sanitarnim prostorijama, tako i u stomatološkim ambulantama.

U svim školama u kojima smo imali svoje roditelje-posmatrače postoji i funkcioniše, (sa manje ili više uspjeha) savjet roditelja i školski odbor. Takodje, zapisnici sa sastanaka ovih tijela postoje, ali su često kratki i šturi, i ne daju punu i pravu sliku o njihovom radu.

Čim se počeo primjenjivati reformisani model nastave, u većini škola su u savjet roditelja izabrani i predstavnici reformisnih odjeljenja.

Predsjednici Savjeta roditelja ističu da se na sastancima najčešće razgovara o:

- radu škole,
- uspjehu,
- kriterijumima u ocjenjivanju,
- problemima u komunikaciji između pojedinih učenika i nastavnika, kao i izmedju nastavnika i roditelja,
- zajedničkim aktivnostima, odnosno o tome gdje kao roditelji možemo najviše da doprinesemo.

Ipak, predstavnici i predsjednici savjeta roditelja su saglasni u tome da bi morala postojati intenzivnija saradnja škole i porodice; smatraju da bi roditelji mogli dati veći doprinos u mnogim aktivnostima u školi. Takodje, smatraju da ni sami roditelji nijesu dovoljno inicijativni prilikom organizovanja sastanaka, najčešće se savjet roditelja sastaje na poziv direktora škole.

Saradnja roditelja i škole - zaključci:

- **saradnja roditelja sa učiteljima/učiteljicama je na veoma visokom nivou,**
- **kvalitetna informisanost na roditeljskim sastancima**
- **savjeti roditelja neaktivni,**
- **rad školskog odbora "neprimjetan" u velikom broju škola**
- **najčešće se roditelji pozivaju na saradnju kad treba napraviti neku donaciju**
- **skoro da nema učešća roditelja u osmišljavanju vannastavnih aktivnosti**
- **veoma malo zajedničkih projekata škole i lokalne zajednice**

5. Mišljanja nastavnika/nastavnica, direktora i predstavnika prosvjetno-pedagoških službi o nastaloj promjeni u obrazovanju

Učitelji/učiteljice smatraju da su u "novoj" školi djeca puno opuštenija, spontanija i slobodnija. Rado diskutuju i iznose svoje stavove. Sami vremenom počinju da se organizuju, da rade sami ili kolektivno. Ambijent ih stimuliše da grupno rade i tako uče jedni od drugih. Možda je učitelju/učiteljici malo teže pripremiti čas, ali, kako oni kažu: "Ako je učiteljica u haosu i djeca su!". Moraju biti dobro pripremljeni, "držati sve konce u svojim rukama", usmjeravati djecu u željenom smjeru.

Kažu da je sve što djeca uče u "novoj" školi iz svakodnevnog života, sve je to njima na neki način blisko i poznato, tako da nema "bubanja" nepoznatih, apstraktnih i nepotrebnih sadržaja. Stoga ovakav model obezbjedjuje moderan i aktivan pristup nastavi i učenju.

Što se tiče gradiva učitelji/učiteljice kažu sledeće:

- "Iz maternjeg jezika nema opismenjavanja u prvom razredu, odnosno nema učenja slova, iako ih djeca uglavnom prepoznaju, ali radimo na neknjiževnim tekstovima, i to je veoma dobro da osjete jezik i duh riječi. Iz matematike radimo sabiranje i oduzimanje do 20 u prvom polugodištu drugog razreda, a u drugom do 100, ali samo u okviru desetica, tako da učenicima nije problem da to savladaju".
- "Iz matematike su isključeni neki termini koji se koriste u tradicionalnoj školi, recimo, prethodnik, sljedbenik..., zatim ne rade se zadaci tipa jednačina, tako da im je matematika, u prvom i drugom razredu prilično lakša nego što je bila u osmogodišnjoj školi".
- "Pitanje je samo kako će se to odraziti na gradivo u kasnijim razredima, odnosno koliko su ti programi usklađeni sa onim što oni rade u drugom ciklusu devetogodišnje osnovne škole. Ako ta kopča ne bude dobra, djeca će imati problema".
- Udžbenici su uradjeni tako da od djece zahtijevaju crtanje, dopunjavanje i lijepljenje potrebnih djelova za domaći rad, pa je angažovanje roditelja svedeno na najmanju mjeru.
- generalno, rasterećenje nepotrebnim gradivom procjenjuju na 25%-30%

Domaći zadaci su pravilno raspoređeni i tako osmišljeni da ih djeca rado završavaju. Uglavnom se sastoje od vježbi koje su već rađene na časovima u školi. U prvom razredu domaći zadaci se daju tek od marta mjeseca.

Rijetko se dešava da djeca domaće zadatke moraju da rade uz pomoć roditelja, a i ako toga ima onda im nije potrebna velika pomoć i kontrola.

Ima roditelja koji i dalje plaćaju privatne časove, ali ne zbog toga što je djeci teško i što ne mogu sama da savladaju gradivo, već zbog nedostatka sopstvenog slobodnog vremena.

Kao i svaka novina u radu, tako je i opisno ocjenjivanje izazivalo skepticizam po pitanju toga koliko će učitelji/učiteljice moći uspješno i realno procjeniti znanje i postignuće djeteta. Stavovi učitelja/učiteljica su po ovom pitanju podijeljeni. Po mišljenju jednih pokazale su se prednosti ovakvog načina ocjenjivanja; preciznije je, lakše, detaljnije, i predstavlja stvarniji odraz znanja učenika. Ono, po mišljenju najvećeg broja učitelja/učiteljica pruža više informacija o djetetovom napredovanju i daje više mogućnosti da se uspjeh djeteta realno procijeni. Ipak, pojedini učitelji/učiteljice smatraju da je to dodatno opterećenje za njih. Prilikom ocjenjivanja, svodjenja ciljeva, primjećuju da su važne stavke (odredjene oblasti, na čijem izučavanju potroše dosta vremena), jednostavno izostavljene t.j. nijesu obuhvacene ocjenom. Isto tako smatraju da neke manje važne stavke, koje se ocijene visokom ocjenom, "istiće se", stvaraju nerealnu

sliku kod roditelja, a već sledeća oblast, koja može biti znatno teža i obiminija, daje neke druge rezultate.

Jedan broj učitelja/učiteljica tvrdi da ocjenjivanje pismenih vježbi i kontrolnih testova, putem cvjetića i slično, nije podsticajno za djake, čak stiće utisak da to ocjenjivanje ozbiljno ne shvataju ni djaci a ni roditelji. Iz tog razloga jedna od učiteljica je počela pismene vježbe ocjenjivati brojčanim ocjenama. Dala je podatak, da ako je u odjeljenju bilo tri do četiri djaka koji su dobijali odličnu ocjenu u vidu cvjetića, sada, kako očekuju brojčanu ocjenu, poslije završenog kontrolnog u odjeljenju, bude i po petnaest petica. Stoga pojedini smatraju da bi se trebalo vratiti brojčanom ocjenjivanju.

Što se tiče iskustva učitelja/ učiteljica u inkluzivnoj nastavi, kaže da sa njima (ukoliko ima takve djece u njihovim odjeljenjima i školama) rade po posebnom programu (IOP- individualni obrazovni program) i postižu solidne rezultate. Djeca najčešće dobro prihvataju djecu sa posebnim potrebama .

Smatraju da im treba još puno edukacije, pomoći stručnog kadra (logopedi, defektolozi, psiholozi, oligofrenolozi,) da bi na pravi način mogli odgovoriti potrebama ove djece.

"U prvom razredu smo imali dječaka sa posebnim potrebama, i djeca su ga lijepo prihvatile, ali niko od nastavnika u školi u to vrijeme nije bio prošao obuku za rad sa tom djecom. Defektološkinja iz Centra «1.jun» je smatrala da dijete ne može postići odgovarajuće rezultate zbog brojnosti odjeljenja i nekompetentnosti stručnog kadra, zbog čega je dječak na početku naredne školske godine prepisan u Centar «1. jun». Problem, dakle, nije bio u nespremnosti škole, učitelja i vaspitaca, već u početnim nedostacima Programa i lošoj koordinaciji rada nadležnih stručnih službi. Mislim da je i danas ovo najosjetljiviji segment u sprovodenju reforme." - zapažanje učiteljice koja nastavu izvodi po reformisanom modelu

"U II razredu je djevojčica koja je u kolicima. Ona postiže dobre rezultate, djeca su je izuzetno dobro prihvatile kao i ona njih. Škola je prilagodjena njenim potrebama u kretanju."- kaže učiteljica iz još jedne "reformisane" škole

Saradnja učitelja/učiteljica sa roditeljima je veoma kvalitetna i može se reći da je na partnerskom nivou. Roditeljski sastanci su kvalitetni, ali posebno korisnim smatraju lične kontakte roditelja sa učiteljem/učiteljicom.

U pojedinim školama, roditelji se u velikoj mjeri uključuju u rad sa djecom u školi i u nekim školama su česti su gosti na času različiti profesionalni profili roditelja koji upoznaju učenike o svom poslu i iskustvima. Evidentna je saradnja i pomoći roditelja u organizaciji izleta, sekcija i priredbi, kupovini i darovanju tehničkih uređaja (TV, DVD, kompjutera, klima uređaja i sl.).

Ukoliko postoje neke nesuglasice na relaciji roditelj-učiteljica, onda se oni najčešće odnose na "generalno nepodržavanje reforme" (po mišljenju učiteljice bez valjanih argumenata), kao i negativan stav prema opisnom ocjenjivanju. Pojedini roditelji ne razumiju opisnu ocjenu, ona im ne pruža dovoljno informacija o djitetovom napredovanju. U jednom slučaju se desilo da roditelj nije htio da uzme djačku knjižicu sa upisanim opisnim ocjenama.

Direktori škola naglašavaju da su prilikom prijavljivanja na konkurs Ministarstva prosvjete i nauke i Zavoda za školstvo za uključivanje u reformski proces, bili svjesni spremnosti i postojanja dovoljnih uslova za realizaciju nastave po novom modelu. Mnoge škole u kojima je

sproveden ovaj metod istraživanja bile se već postepeno uvedene u neke novine kroz programe "Korak po korak", "Aktivno učenje" i "Obnova". Ovi programi su bili prethodnica reformisane nastave koji su kasnije našli značajno mjesto u implementaciji novih nastavnih programa.

Direktori "reformisanih" škola su imali zadatku da obezbijede preduslove za kvalitetno izvodjenje nastave koje se ogledalo u:

- sopstvenoj obuci (obuka direktora)
- obuci nastavnog kadra koja se odvija već 4 godine,
- poboljšanju infrastrukturnih uslova za rad u okviru postojećih prostora
- poboljšanju kvaliteta i kvantiteta nastavnih sredstava

Značajnijih problema prilikom implementacije pojedinih reformskih zakona nije bilo.

Većina dilema je rješavana timski na nivou stručnih organa škole. Ipak, izvjesne prepreke su postojale, i po mišljenju direktora i školskih pedagoga i psihologa, one su se ogledale u sledećem:

- neke škole prostorno i infrastrukturno, a često i zbog dotrajalosti objekata nijesu odgovarale zahtjevima novog obrazovnog procesa
- nedostajala je stručna literatura, priučnici za nastavnike i uputstva za rad
- nedostatak savremenih nastavnih sredstava, pogotovo onih za očiglednu nastavu (kompjuteri, audio-vizuelni materijal i sl.)
- nedovoljna i neblagovremena obuka nastavnog kadra za rad sa djecom sa posebnim potrebama, kao i nedovoljno stručne pomoći (postojanje logopeda, defektologa i sl.)

Prednosti novog modela nastave, po mišljenju direktora, su slijedeće:

- djeca su rasterećena učenja glomaznih i nepotrebnih sadržaja
- mogu da iskažu svoju samostalnost i kreativnost
- bolje usvajanje gradiva kroz interaktivan način rada
- mogućnost učenja stranog jezika već od I razreda
- uključivanje djece sa posebnim potrebama u redovno školovanje
- opremljeniji i "opremljeniji" školski prostor.

Ubuduće, treba obratiti pažnju na:

- mali broj održanih edukacija za nastavnike ("Potrebno je kontinuirano raditi na njihovom usavršavanju").
- loš materijalni položaj nastavnika demotivišeće djeluje na njihovu spremnost da se potpuno posvete svom ličnom usavršavanju i većem angažovanju,
- nedostatak udžbenika za pojedine predmete
- neusklađenost nastavnih planova i programa sa dinamikom štampanja i distribucije udžbenika
- nemogućnost analize opšteh uspjeha za učenike jer u djačkoj knjižici ima oko 30 ciljeva koje treba opisati
- "Najveći teret reforme je na svojim plećima ponijela prva generacija učitelja!"
- mnogo administriranja u pedagoškoj dokumentaciji (dnevnik, knjižica, odjeljenska knjiga,...). ("Skoro da mi je za ispunjavanje knjižica potreban administrativni radnik!" - kaže jedan učitelj).

6. Preporuke

Na osnovu prikupljenih i sistematizovanih podataka i zaključaka iz ovog istraživanja, smatramo da je potrebno ubuduće obratiti pažnju na slijedeće:

Nastava:

- **Značajno teži nastavni program u II razredu nameće potrebu ublažavanja prelaza iz I u II razred, kao i preispitivanja ciljeva i zadataka za I i II razred**
- **Ponuditi dodatna objašnjenja roditeljima o prednostima opisnog ocjenjivanja**
- **Razmotriti mogućnost smanjenja cijene udžbenika, kao i izrade udžbenika koje mogu koristiti više generacija**
- **Bolje osmisliti i intenzivirati rad mobilnih timova, kako bi bili efikasniji u radu sa djecom sa smetnjama u razvoju**

Atmosfera u školi:

- **Raznim edukativnim programima uticati na smanjenje nasilja medju djecom u školama**
- **Bolje organizovati dežurstva u školi od strane nastavnika i proširiti ih i na školska dvorišta**

Infrastruktura (opremljenost škole i kadrovska infrastruktura):

- **Školama koje se uključuju u reformski obrazovni proces obezbijediti nastavna sredstva neophodna za rad sredstvima iz republičkih izvora, njihovih lokalnih zajednica i medjunarodnih programa pomoći**
- **Fiskulturne sale staviti u funkciju obrazovnog procesa po nastavnom planu i programu. Sredstva od izdavanja ovih prostora upotrijebiti za njihovo opremanje i uredjenje**
- **Školska dvorišta urediti zajedničkim akcijama učenika, nastavnika, roditelja i lokalne zajednice**
- **Put do škole učiniti bezbjednijim u saradnji škole, MUP-a, lokalne zajednice i roditelja**
- **Prostor u školi i školskom dvorištu prilagoditi djeci sa posebnim potrebama. Obezbijediti posebna nastavna sredstva za ovu djecu**
- **Rad stručnog kadra (psihologa, defektologa, logopeda,...) racionalno organizovati tako da se "pokrije" što više škola**
- **Prema mogućnostima škola, u saradnji sa lokalnim domovima zdravlja organizovati rad školskog stomatologa ili ga učiniti kvalitetnijim ukoliko postoji u školi**

Vannastavne aktivnosti:

- Uključiti roditelje-volontere za rad pojedinih sekcija
- Donijeti pravilnik kojim se uredjuje organizacija izleta, ekskurzija, škola u prirodi i sl.
- Prilikom organizovanja izleta, ekskurzija ili škola u prirodi, konsultovati roditelje i tražiti njihovu pomoć pri realizaciji istih
- Neophodno je, prema mogućnostima škole, organizovati produženi boravak i osmisliti njegov sadržaj
- Omogućiti organizovanje zabava, proslava rođendana i sl. u školskim prostorijama uz saradnju sa roditeljima i uz njihovo prisustvo

Saradnja škole sa roditeljima i lokalnom zajednicom:

- Popularisati postojanje savjeta roditelja kroz djelovanje roditelja članova i kroz edukativne radionice koje organizuje Udruženje roditelja Crne Gore
- Rad savjeta roditelja učiniti transparentnijim, efikasnijim, dostupnijim svim roditeljima
- Smanjiti mandat svim članovima školskog odbora na 2 godine, kako bi se više roditelja uključivalo u rad tog tijela
- Organizovati akcije čišćenja i uređenja školskog dvorišta u saradnji sa roditeljima i lokalnom zajednicom
- Uključiti roditelje u pojedine nastavne i vananastavne sadržaje

7. Zaključci i preporuke (eng.)

Findings and Recommendations

The findings based on the information collected and systematized within this research are as follows:

Teaching process:

- Children easily process the contents in the first grade.
- The contents suit their age.
- Games and team work allow children more freedom and creativity.
- Children do not need additional help with their studying in the first grade.
- In the second and third grade, children are faced with increased requirements, more complex contents and more homework, so that they need help with studying.
- Textbooks are expensive, often in short supply, and cannot be "passed on".
- The teaching process is not adequately adapted to suit children with developmental handicaps.
- Descriptive marking does not provide adequate motivation to children.
- Some parents consider descriptive marks hard to understand.

Atmosphere:

- Pleasant atmosphere in classes, team work, open and cheerful children.
- Insufficient order and discipline at school level, especially in higher grades.
- Violence among children present at school level.
- The teachers assigned special supervisory tasks for the day need to be more actively involved in ensuring order and discipline.
- Teacher-child relation marked by love and commitment.
- No physical violence of teachers against students; the percentage of verbal violence reduced to an insignificant degree.

Infrastructure (school equipment and staff):

- Differences in the level of equipment in schools (One of the teachers stated: "Some have everything, while some have nothing!").)
- Most schools do not possess adequate teaching resources.
- Most schools are not adjusted to children with special needs (access, entry, toilets).
- Schools do not have gyms – the ones that have them do not make sufficient use of them for P.E. classes or extracurricular activities.
- Poorly lit and untidy schoolyards in most schools.
- Roads to school not safe enough.
- Hard-working and committed teachers, regardless of the poor financial status.
- Low level of services in school dentists' offices.
- Special-education teachers–speech pathologists necessary in order to work with children in schools.
- It is desirable for each school to have a psychologist.

Extracurricular activities:

- Schools do not provide enough free activities.
- Inadequate choice of activities that does not meet children's wishes and needs.
- Schools do not make adequate use of the "parents' potential" in designing extracurricular activities.
- Activities mostly performed by people "outside the school" and require payment.
- Children of this age are not provided sufficient school trips.
- The "Outdoor School" program is well organized, but the fee is too high.
- Parents need to be involved in choosing the destinations and organizing school trips and "Outdoor School" programs.
- Many schools do not provide extended day program.
- Extended day program is poorly designed in those schools that provide it.

Parent-school cooperation:

- Parents' cooperation with teachers is at a rather high level.
- Quality information at parent-teacher meetings.
- Parents' Councils not active.
- The work of the school boards is "not visible" in a number of schools.
- Most frequently, parents are invited to cooperate when a donation is needed.
- Almost no involvement of parents in designing extracurricular activities.
- Very few joint projects of schools and local governments.

RECOMMENDATIONS

Starting from the research results given above, we believe it is necessary, in the future, to pay attention to the following:

Teaching process:

- The second grade curriculum, being considerably more demanding, asks for a smoother transition from the first grade to the second, as well as for a review of objectives and tasks for the first and second grade.
- Offer additional explanations to parents concerning the benefits of descriptive marking.
- Consider the option of reducing the price of textbooks, as well as that of developing textbooks to be used by several generations of students.
- Improved organization and intensified work of mobile teams in order to increase their efficiency in working with children with developmental handicaps.

Atmosphere:

- Employ various educational programs to reduce violence among children in schools.
- Teachers should organize their special daily supervision better and expand its scope to schoolyards.

Infrastructure (school equipment and staff):

- State funds, local communities and international aid programs should be used to provide those schools entering the educational reform process with necessary teaching resources.
- Gyms should be used for the purpose of the educational process according to the curriculum. The funds obtained from renting these facilities should be used to equip and renovate them.
- Schoolyards should be attended to in joint activities carried out by students, teachers, parents and local communities.
- Roads to schools should be rendered safer through the cooperation of schools, police, local communities and parents.
- School premises and schoolyards should be adjusted to children with special needs. Special teaching resources should be provided for these children.
- The work of expert staff (psychologists, special-education teachers, speech pathologists etc) should be organized in a rational way so as to cover as many schools as possible.
- The work of school dentists should be organized to the extent of school capacities and in cooperation with local hospitals, or improved, if already available in schools.

Extracurricular activities:

- Involve parent-volunteers in some extracurricular activities.
- Issue a rulebook on the organization of school trips, excursions, "Outdoor School" etc.
- When organizing school trips, excursions or "Outdoor School", consult parents and ask for their help in carrying out these activities.
- It is necessary to organize extended day program, to the extent of school capacities, and design its contents.
- Enable organization of parties, birthday parties and similar events in schools, in cooperation with parents and with their attendance.

Cooperation of schools with parents and local communities:

- Promote Parents' Councils through the activities of parents who are their members and through educational workshops organized by the Parents' Associations of Montenegro.
- Improve the transparency and efficiency of the work of the Parents' Councils and make them more accessible to all parents.
- Reduce the mandate of all members of Parents' Councils to 2 years to enable more parents to participate in their work.
- Together with parents and local communities, organize activities to clean and take care of schoolyards.
- Involve parents in certain classroom and extracurricular activites.

8. Prilozi

8.1. Škole obuhvaćene istraživanjem i broj ispitanika

Tehnikom anketiranja je bilo obuhvaćeno 1857 roditelja u sledećih 30 škola:

- 1) OŠ „Vlado Milić“ - Podgorica
- 2) OŠ „Pavle Rovinski“- Podgorica
- 3) OŠ „Boro Ćetković“ - Podgorica
- 4) OŠ „Štampar Makarije“ - Podgorica
- 5) OŠ „Maksim Gorki“ - Podgorica
- 6) OŠ „Sutjeska“ - Podgorica
- 7) OŠ „Vladimir Nazor“ - Podgorica
- 8) OŠ „Njegoš“ - Spuž
- 9) OŠ „Jovan Tomašević“ - Virpazar
- 10) OŠ „Mileva Lajović-Lalatović“ - Nikšić
- 11) OŠ „Ratko Žarić“ - Nikšić
- 12) OŠ „Radoje Čizmović“ - Nikšić
- 13) OŠ „Milija Nikčević“ - Nikšić
- 14) OŠ „Luka Simonović“ - Nikšić
- 15) OŠ „Braća Labudović“ - Nikšić
- 16) OŠ „Olga Golović“ - Nikšić
- 17) OŠ „Lovćenski partizanski odred“ - Cetinje
- 18) OŠ „Risto Manojlović“ - Kolašin
- 19) OŠ „Aleksa Djilas - Bećo“ - Mojkovac
- 20) OŠ „Radomir Mitrović“ - Berane
- 21) OŠ „Dušan Korać“ - Bijelo Polje
- 22) OŠ „Džafer Nikočević“ - Plav
- 23) OŠ „25. maj“ - Rožaje
- 24) OŠ „Drago Milović“ - Tivat
- 25) OŠ „Branko Brinić“ - Radovići
- 26) OŠ „Ilija Kišić“ - Zelenika
- 27) OŠ „Bedri Elezaga“ - Vladimir- Ulcinj
- 28) OŠ „Mark Nuculović“ - Štoj - Ulcinj
- 29) OŠ „Đerdj Kastrioti Skenderbeg“ - Ostros - Bar
- 30) OŠ „Dušan Obradović“ - Žabljak

Tehnika istraživanja metodom fokus-grupe sprovedena je u 8 škola:

- 1) OŠ „Braća Ribar“ - Nikšić
- 2) OŠ „Marko Miljanov“ - Bijelo Polje
- 3) OŠ „Kekec“ - Sutomore - Bar
- 4) OŠ „Heroj Savo Ilić“ - Dobrota - Kotor
- 5) OŠ „Mustafa Pećanin“ - Rožaje
- 6) OŠ „Dašo Pavićić“ - Herceg Novi
- 7) OŠ „Milan Vuković“ - Herceg Novi
- 8) OŠ „Bajo Jović“ - Andrijevica

Efekte reforme obrazovanja roditelji-posmatrači su istraživali u sledećih 9 škola:

- 1) OŠ „Salko Aljković“ - Pljevlja
- 2) OŠ „Jugoslavija“ - Bar

- 3) OŠ „Mirko Srzentić“ - Petrovac
- 4) OŠ „Vuk Karadžić“ - Podgorica
- 5) OŠ „Njegoš“ - Cetinje
- 6) OŠ „Orjenski bataljon“ - Bijela
- 7) OŠ „Srbija“ - Bar
- 8) OŠ „Boško Buha“ - Pljevlja
- 9) OŠ „Marko Miljanov“ - Podgorica

8.2. Primjerak upitnika

Udruženje roditelja Crne Gore
Bulevar Ivana Crnojevića 54
Podgorica

Drage kolege,

Udruženje roditelja Crne Gore, pored napora da rješava sve one probleme sa kojima se svakodnevno suočavaju djeca, svi koji imaju djecu ili se njima bave, u fokusu svojih interesovanja i aktivnosti ima mjesto i ulogu roditelja u školi. Svjesno važnosti prirodnog partnerstva roditelja i škole, Udruženje roditelja Crne Gore je u maju ove godine ušlo u projekat „Evaluacija reforme obrazovanja iz ugla roditelja“, koji je podržao Fond za otvoreno društvo (FOSI) – predstavništvo Podgorica.

Cilj projekta je objektivno utvrđivanje kvaliteta obrazovnog procesa, sagledavanja njegovih dobrih i loših strana istraživanjem i pribavljanjem mišljenja, zapažanja, ocjena i stavova roditelja o nastaloj promjeni u obrazovnom procesu.

Reformom obrazovanja koja je utemeljena promjenom zakonske regulative i donošenjem novih obrazovnih programa za sve nivo obrazovanja (za osnovnu školu, gimnaziju i srednje stručnu školu), obuhvaćeno je u školskoj 2004/05.g. 10% osnovnih škola, kao i sve srednje stručne škole u Crnoj Gori, a prošle školske godine još 27. Znači, u protekle dvije godine u reformu je ušlo 47 osnovnih škola a od ove školske godine je u reformi još 27. U reformski proces su od ove školske godine uključene i gimnazije.

Pred Vama je upitnik – anketa za roditelje čija djeca pohađaju I i II razred devetogodišnje osnovne škole i koji predstavlja jednu od 3 tehnike (ostale su fokus – grupe i roditelji – posmatrači u školama) pomoću kojih ćemo pribaviti Vaše mišljenje o tome koliko ste zadovoljni, odnosno nezadovoljni novim konceptom osnovne škole.

Molimo Vas da odvojite malo vremena i otvreno, slobodno, „roditeljski“, potpuno anonimno, popunite ponuđeni upitnik i pomognete nam da zajednički prikupimo validne podatke, formiramo mišljenje o novinama u obrazovanju i ukažemo kreatorima procesa na sve dobre i loše strane aktuelnog obrazovnog trenutka u Crnoj Gori.

Zahvaljujemo na saradnji,

Udruženje roditelja Crne Gore

Molimo Vas da pročitate svaku od sledećih tvrdnji i da znakom "X" označite ono polje koje najbolje odražava stepen Vašeg slaganja, odnosno neslaganja sa istom.

	Sasvim se slažem	Slažem se	Uglavnom seslažem	Ne slažem se	Ne znam
1. Moje dijete voli da ide u školu.					
2. Ono voli svoju učiteljicu/učitelja.					
3. Rado završava svoje školske obaveze.					
4. Moje dijete je samostalno u izvršavanju školskih obaveza. (spremanje knjiga, odlazak u školu, izvještavanje iz škole...)					
5. Ono što nauči u školi može jasno povezati sa svakodnevnim životom.					
6. Moje dijete je zadovoljno kako se druga djeca ophode prema njemu.					
7. Moje dijete uspješno savladava nastavno gradivo.					
8. Obim i sadržaj gradiva odgovaraju njegovom uzrastu.					
9. Mom djetetu je potrebna dodatna pomoć pri učenju.					
10. Moje dijete provodi puno vremena radeći domaće zadatke.					
11. Ima dovoljno vremena za igru i ostale aktivnosti.					
12. Učionica je prilagodjena potrebljima učenika i njihovom broju.					
13. Nastava je prilagodjena djeci sa smetnjama u razvoju.					
14. Opisno ocjenjivanje mi pruža dovoljno informacija o uspjehu djeteta.					
15. Učiteljica/učitelj na pravi način koristi opisno ocjenjivanje pri procjeni uspjeha mog djeteta.					
16. Škola pruža raznovrstan izbor časova slobodnih aktivnosti.					
17. Škola na kvalitetan nacin organizuje i izvodi izlete.					
18. Škola na kvalitetan nacin organizuje školu u prirodi.					
19. Informisan/a sam o uspjehu, poteskoćama i ponašanju moga djeteta.					
20. Škola predstavlja bezbjedno mjesto za boravak mog djeteta.					
21. Put do škole je bezbjedan.					
22. Školom se kvalitetno upravlja i rukovodi.					

23. Opštu atmosferu u školi odlikuju red i disciplina.					
24. Na skali od 1-5 (5 je najviši stepen) označite stepen Vašeg iskustva navedenim oblicima saradnje roditelja i škole	1	2	3	4	5
a) roditeljski sastanak					
b) Savjet roditelja i Školski odbor					
c) direktni kontakt sa učiteljicom /učiteljem					
d) Vaša uključenost u vannastavne aktivnosti					
25. Pored nastavnog osoblja, u cilju potpune podrške razvoju djece, u školi bi bio potreban:					
a) stomatolog					
b) defektolog – logoped					
c) psiholog					
d) pedagog,					
e) socijalni radnik					
f) roditelj-volontер					
g) asistent za pomoć pri učenju					
(možete zaokružiti više odgovora)					
26. Atmosferu u odjeljenju mog djeteta odlikuje:					
a) drugarstvo i povjerenje,					
b) solidarnost,					
c) zdrav takmičarski duh,					
d) netrpeljivost,					
e) zavist,					
f) nešto drugo _____ (dopisati)					
(odaberite 2 odgovora)					
27. Učiteljica/učitelj se prema mom djetetu uglavnom odnosi :					
a) sa uvažavanjem, poštjući njegovu ličnost					
b) pohvaljuje ga i podstiče na uspjeh					
c) ističe ga u odnosu na drugu djecu					
d) ne poklanja mu dovoljno pažnje					
e) ponekad ga naziva pogrdnim imenima					
f) ponekad ga i fizički kažnjava					
g) nešto drugo _____ (dopisati)					
(odaberite 2 odgovora)					
28. Vaše sugestije i komentari biće dragocjeni za ovo istraživanje. Ukoliko ih imate, molimo Vas da ih podijelite sa nama i upišete ovdje:	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>				
Hvala na saradnji!					

8.3. Plan rada fokus-grupe

5 min.: Predstavljanje i međusobno upoznavanje i o fokus - grupi kao načinu prikupljanja podataka i informacija (najneophodnije informacije imate u dodatku, uz najvažniju napomenu da se prilikom rada NE SMIJE UTICATI na učesnika, tj. treba zapisivati njegovo mišljenje na način na koji ga je on izrekao).

5 min.: O projektu "Evaluacija reforme obrazovanja iz ugla roditelja" (Naglasiti donatora - Fosi (Fondacija Institut za otvoreno drustvo- predstavništvo Podgorica), vrijeme trajanja projekta (do kraja januara 2007.g.), tehnike kojima će se prikupljati podaci (ankete u 30 škola, koje su uglavnom u reformi od prošle godine, tzv. B-škole, zatim fokus-grupe i posmatrači u A-školama koje vec treću godinu rade po ref. modelu). Naglasiti da sagledavamo reformu posmatrajući i zapažajući promjene koje objektivno možemo sagledati i za koje imamo kompetencije).

5 min.: Izlistavanje oblasti, sa svim podoblastima koje će se evaluirati (sa seminara)
Oblasti koje će se evaluirati su:

- Kvalitet nastave (opterećenost ili rasterećenost gradivom, slobodno vrijeme, plaćanje časova, udžbenici, opisno ocjenjivanje, ...)
- Opremljenost škole (školski prostor, invertar, prilagođenost školskog prostora djeci sa smetnjama u razvoju, kadrovska opremljenost,...)
- Atmosfera u učionici (odnosi medju djecom, odnos nastavnik-učenik, da li vlada red i disciplina, da li postoji verbalno ili fizičko nasilje nad djecom, koliko je škola bezbjedno mjesto za boravak djece, put do škole,...)
- Vannastavne aktivnosti (izleti i škola u prirodi, da li škola pruza raznovrstan izbor časova slobodnih aktivnosti, produženi boravak i njegova osmišljenost,...)
- Saradnja sa roditeljima i lok. zajednicom (kakvi su oblici saradnje škole sa roditeljima zastupljeni (da li je to samo direktni kontakt sa učiteljicom, ili su roditelji aktivno uključeni u rad savjeta roditelja, školskog odbora, da li su uključeni u neke vannastavne sadržaje. Kakva je saradnja sa lok. zajednicom, da li postoje zajednicki projekti i sl,...)

20 min.: Podijeliti učesnike u 5 manjih grupa, i svaka grupa dobije po jednu oblast. Naglasiti da na chart-u treba da jasno ispisu svoja zapažanja, ukoliko postoji konsensus na nivou grupe.

15 min.: Obrazlaganje urađenog po grupama, uz napomenu da ostali mogu dodati i svoja zapažanja na "tudje" oblasti.

10 min.: Opšta pitanja (anketirati jedan od odgovora "DA" ili "NE" tačkicama)

Na posebnom chart-u napisati tvrdnje i odgovore DA i NE:

- Moje dijete voli školu.
- Ono voli svoju učiteljicu.
- Rado završava svoje obaveze.

Roditelji treba da sa "X" odgovore na datu konstataciju.

Ukupno vrijeme trajanja fokus - grupe je 1h. Maksimalan broj roditelja-učesnika je 20.

8.4. Plan rada posmatrača

1. dan : Razgovor sa Direktorom škole i predstavnicima prosvjetno-pedagoške službe.

Planirana pitanja za direktora i predstavnike prosvjetno-pedagoških službi:

- Šta je to što je on, kao direktor, trebalo da obezbijedi za nastavni i vannastavni proces ulazeći u reformu, a što mu nije bilo potrebno za tradicionalni model (prostor, oprema, kada...)
- Koji su problemi sa kojima se susreće pri implementaciji pojedinih reformskih zahtjeva?
- Koje su najčešće primjedbe koje roditelji upućuju direktoru i prosvjetno-pedagoškoj službi?
- Šta vide kao prednosti, a sta kao mane ovog, u odnosu na tradicionalni model?
Razgovor sa učiteljem/učiteljicom o reformisanoj nastavi.

Planirana pitanja:

- Smatrate li da je novi model rasteretio djecu učenja nepotrebnih i glomaznih sadržaja?
- Da li su opterećeni radom kod kuće izradom domaćih zadataka i sl.?
- Da li primjećujete da roditelji manje rade sa djecom kući?
- Da li ste zadovoljni opremljenošću i pripremljenošću škole za novi model nastave?
- Prokomentarišite ponašanje djece - da li su slobodnija i da li im je privlačan interaktivni model usvajanja gradiva?
- Da li Vam opisno ocjenjivanje pruža dovoljno "prostora" da procijenite uspjeh djeteta?
- Da li imate u svom odjeljenju djecu sa posebnim potrebama, i da li su ona na kvalitetan nacin uključila u redovan sistem obrazovanja? Da li im je škola obezbijedila sve potrebne uslove za nesmetano i kvalitetno obrazovanje?
- Kakva je saradnja roditelja i škole?
- Da li se roditelji, i u kojoj mjeri uključuju u rad škole, organizaciju vannastavnih aktivnosti i sl.?
- Da li bi Vam pomoći još nekog stručnog lica bila neophodna (psiholog, pedagog, defektolog-logoped, roditelj-volонter, asistent, i sl.)?

Zahtjev/molba učiteljima/učiteljicama da sazovu zajednički roditeljski sastanak.

2. dan: Sastanak sa predstavnikom savjeta roditelja.

Uvid u zapisnike sa sastanaka savjeta roditelja i školskog odbora.

Planirana pitanja za predstavnike savjeta roditelja :

- Da li savjet roditelja Vaše škole u svom sastavu ima predstavnike roditelja iz svih odjeljenja, pa i onih koji su "ušli" u reformu?
- Šta roditelji posebno ističu na sastancima savjeta: kakvi su njihovi utisci, komentari, sugestije?
- Da li se redovno sastajete, i na čiju inicijativu?

3. dan: Sastanak sa roditeljima u cilju prikupljanja informacija.

Preporuka bi bila da ne bude više od 20 roditelja, po mogućnosti iz različitih odjeljenja.

Planirana pitanja za roditelje:

- Kako procjenjujete kvalitet nastave po novom, reformisanom modelu? (gradivo, opterećenost ili rasterećenost, domaći zadaci i sl.). Da li je nova škola "skuplja" od stare, odnosno, da li Vam je kućni budžet opterećeniji?
- Da li škola zadovoljava očekivane standarde po pitanju opremljenosti (infrastrukturne i kadrovske)?
- Kakva je atmosfera u učionici i u školi?
- Da li škola zadovoljava uslove boravka učenika sa posebnim potrebama?
- Da li se na kvalitetan način organizuju i sprovode vannastavne aktivnosti (izleti, škola u prirodi,...), i da li Vi učestvujete u osmišljavanju i sprovođenju istih?
- Da li ste zadovoljni načinom na koji škola sarađuje sa Vama? Da li ste prisutni u školi samo na redovnim roditeljskim sastancima, ili ste angažovani i na drugim poslovima koji su u interesu škole?

